

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2011

Jaroslav Zukerstein

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Jaroslav Zuckerstein

**Příčiny a možné důsledky konce exkluzivity
amerického dolaru na ropných trzích**

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Jaroslav Zuckerstein**

Vedoucí práce: **PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák Ph.D.**

Rok obhajoby: 2011

Bibliografický záznam

ZUKERSTEIN, Jaroslav. *Příčiny a možné důsledky konce exkluzivity amerického dolaru na ropných trzích*. Praha, 2011. 49 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra amerických studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák Ph.D.

Abstrakt

Dnes patří Spojené státy americké mezi nejzadluženější země světa. Přesto však nemusí čelit nedůvěře finančních trhů jako některé evropské státy. Rychle rostoucí a de-facto bezrizikový dluh si Američané až doposud mohli dovolit díky exkluzivnímu postavení amerického dolaru na ropných trzích a následnému systému petrodolarové recyklace. S novou společnou evropskou měnou však dominantní postavení dolaru na trhu s ropou skončilo. Důležití producenti ropy, včetně členů kartelu OPEC, se odvrací od americké měny, což ohrožuje udržitelnost současného, pro Američany nebývale výhodného, mechanismu v chodu. Bakalářská práce s názvem *Příčiny a možné důsledky konce exkluzivity amerického dolaru na ropných trzích* se zamýšlí nad bezprecedentním vlivem Spojených států v mezinárodním měnovém systému, který kontrolují skrze obchod s ropou, představuje výhody a rizika petrodolarové recyklace, klade si za cíl analyzovat důsledky změn na ropném trhu, zhodnotí význam ropných burz, které explicitně americký dolar odmítají, a v závěru na základě informací a zkušeností z éry, kdy byl dolar reálně kryt černým zlatem, se pokusí odpovědět na otázku, zda má takto nastavený systém, udržovaný silou a kontroverzními spojeními, budoucnost.

Abstract

The United States are today the most indebted country in the world. However, they do not face the distrust of financial markets as some European countries. Washington, until now, could afford rapidly growing and de facto risk-free debt thanks to the exclusive position of the U.S. dollar on oil markets and the petrodollar recycling system. With the implementation of the new common European currency, however, the dominant position of the dollar on oil markets came to the end, important oil producers, including OPEC members, turned away from the U.S. currency, so the sustainability of the current, unusually favorable system for the Americans, is questionable. Bachelor thesis entitled *Causes and possible consequences of the end of U.S. dollar exclusivity on oil markets* reflects the unprecedented influence of the United States in the international monetary system which they controlled through the oil business, it presents the risks and benefits of petrodollar recycling, it analyzes the effects of changes on oil market, it assess the importance of oil bourses that explicitly reject the U.S. dollar and in the conclusion, on the basis of information and experience from the era when the dollar was backed with oil, it answers the question whether this system, maintained by force and controversial alliances, is sustainable.

Klíčová slova

Spojené státy americké, ropa, americký dolar, petrodolar, americký dluh, euro, Írán, OPEC.

Keywords

United States of America, oil, U.S. dollar, petrodollar, U.S. debt, euro, Iran, OPEC.

Rozsah práce: 65 519 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 12. 5. 2011

Jaroslav Zuckerstein

Obsah

Úvod	3
1. Historie petrodolaru.....	6
1.1 Americké století podle Williama Engdahla.....	6
1.2 Brettonwoodský měnový systém	7
1.3 Uzavření zlatého okna.....	7
1.4 Období plovoucích kurzů	8
1.5 Recyklace petrodolaru – In Oil We Trust	9
1.5.1 Mechanismy petrodolarové recyklace.....	9
1.5.2 Výhody pro americkou ekonomiku.....	10
1.5.3 Měnové riziko	11
1.5.4 Rizika a limity petrodolarové recyklace.....	11
2. Dolar a nové petroměny	13
2.1 Třetí svět.....	13
2.2 G-7, Japonsko a snahy o změnu	14
2.3 Nastupující petroeuro	14
2.4 Výzvy pro americkou ekonomiku	16
2.5 Irácký pokus o zavedení petroeura.....	17
2.6 Ropná osa zla.....	18
2.7 Limity petroeura.....	19
3. Írán – Jaderný program, ropná burza a hněv Spojených států	21
3.1 Íránský jaderný program.....	21
3.2 Íránské příčiny přechodu k euru	24
3.2.1 Případ Bank Saderat	25
3.3 Íránská ropná burza.....	26
3.3.1 Monetární indexy peněžní zásoby Spojených států.....	27
3.3.2 Otevření KIOB a americká sabotáž	27
3.3.3 Ropné obchody a Caspian Crude.....	28
3.4 Kdo uvítá nákup ropy v eurech	29

3.5 Americká odpověď.....	31
4. Ambiciózní Rusko.....	33
4.1 Vladimir Putin a případ Jukos.....	33
4.2 Vladimir Putin a nová partnerství.....	34
4.3 Nový energetický model	35
4.4 RTS a petrorubly	37
4.5 Ruské měnové rezervy.....	38
Závěr.....	40
Summary.....	42
Použitá literatura.....	43
Seznam příloh	48
Přílohy	48

Úvod

V současné době jsou Spojené státy se značným náskokem nejzadluženější zemí světa. Přesto však v žádném případě nemusí čelit takové nedůvěře finančních trhů jako dnes některé evropské státy. Významně záporné saldo zahraničního obchodu, vysoký fiskální deficit a stále rostoucí celkový veřejný dluh si Američané až doposud mohli dovolit díky tomu, že americký dolar zastával klíčovou pozici v měnových rezervách mnoha centrálních bank, a to zejména díky systému petrodolarové recyklace.

S novou společnou evropskou měnou však neotřesitelné postavení amerického dolaru na trhu s ropou skončilo. Spojené státy sledují se značným rozhořčením, jak producenti ropy uzavírají ropné kontrakty po roce 1999 právě v eurech. A mnohem rozhořčenější jsou, když se o takový obchod pokusí člen ropného kartelu OPEC, který je vázán neformálními dohodami z let 1971-73 prodávat ropu výhradně v amerických dolarech a znamená garanci udržitelnosti současného, pro Američany nebývale výhodného, mechanismu v chodu.

Prozatím Spojené státy dokázaly náklonnost několika zemí k petroeuru udržet v patřičných mezích, v Iráku například vojenským zásahem. Mohou si však Američané dovolit stejný postup i v případě jednoho z klíčových hráčů Blízkého Východu, Íránu, který v únoru 2008 otevřel ropnou burzu explicitně odmítající americkou měnu? Mezi země, které se zajímají o obchodování v alternativních měnách, patří i Rusko. Je petrorubl jen politickou provokací anebo představuje pro americkou ekonomiku reálnou hrozbu?

Tato práce se zamýšlí nad bezprecedentním vlivem Spojených států v mezinárodním měnovém systému, který kontrolují skrze obchod s ropou, představí výhody a rizika petrodolarové recyklace, klade si za cíl analyzovat důsledky změn na ropném trhu a na základě informací a zkušeností z éry, kdy byl dolar reálně kryt černým zlatem, se pokusí odpovědět na otázku, zda má takto nastavený systém, udržovaný silou a kontroverzními spojeními, budoucnost.

Práce je rozdělena do několika částí. První z nich se zabývá obdobím exkluzivní dominance dolaru na trhu s ropou. Uvádí, v čem vlastně spočívá samotný systém recyklace petrodolarů, jaké z toho plynou výhody a kde se

skrývají rizika. Představí, jaké k tomu Spojené státy měly důvody a jaké strategické zájmy a vlivné skupiny za tímto obchodem stojí.

Jelikož ne všechny země sdílejí nadšení pro monopolní postavení dolaru na ropných trzích, následující kapitola se zabývá kritickými momenty pro americké zájmy. Mezi ně patří zejména nástup nových petroměn a s nimi související výzvy pro Spojené státy. Popisuje také, jak se s nimi Američané neeticky vypořádali.

Je otázkou, jak naloží s Íránem, který velmi agresivně a zatím úspěšně omezuje vliv amerického dolaru, a tudíž je mu věnována samostatná kapitola. Íránská ropná burza v první fázi prozatím obchoduje sice jen s ropnými deriváty, je však jen otázkou času, kdy se mezi respektované ukazatele ceny ropy Brent a WTI etabluje Caspian Crude.

Nezáviděníhodné situaci Spojených států, kterou potvrzuje do hlubin klesající kurz dolaru, by ráda využila ještě jedna významná země. Rusku, jednomu z největších producentů ropy a zemního plynu na světě, se budu na několika stranách v závěru práce také věnovat. I jeho měna totiž bude hrát klíčovou úlohu v obchodech s ropou.

Téma právě probíhající petroměnové války je podle mého názoru všeobecně neprávem podceňováno, oficiální americká místa na něj pochopitelně neupozorňují a problémy zamlčují. Naopak se najde celá řada kritických a kontroverzních vysokoškolských profesorů nebo novinářů, kteří zase situaci zveličují do apokalyptických rozměrů. Proto jsem k výběru zdrojů pro napsání této práce přistupoval velmi pečlivě, abych mohl příčiny a možné důsledky konce petrodolaru na trhu s ropou co nejobjektivněji analyzovat.

Skvělá kniha Williama Engdahla, amerického ekonoma působícího v Německu, *A Century of War: Anglo-American Oil Politics and the New World Order* představuje století hegemonie Spojených států, analyzuje spojení ropného byznysu a politiky a v neposlední řadě předkládá klíčové důkazy o tom, jaké strategie Američané uplatňují pro prosazení svých mocenských zájmů. Soustřeďuje se na důležité momenty, jako je velká hospodářská krize, druhá světová válka nebo ropné šoky.

Samotnému systému petrodolarové recyklace, jak byl zaveden, jak byl americkými činiteli prosazen, jak obrovský vliv na americkou ekonomiku stále má, a přitom o něm většina lidí ani neví, se věnuje David E. Spiro z Kolumbijské

univerzity - jeho kniha *The Hidden Hand of American Hegemony: Petrodollar Recycling and International Markets* je výsledkem dlouholetého akademického výzkumu, na jehož konci stojí jeden z nejdůležitějších zdrojů pro pochopení současného nastavení ropných trhů.

Velmi analytickým způsobem a zároveň s provokativními názory přistupuje k tomuto tématu William Clark, analytik a specialista na mezinárodní bezpečnost, autor knihy *Petrodollar Warfare: Oil, Iraq and the Future of the Dollar*. V tomto díle a ve svých online esejích upozorňuje na makroekonomickou neudržitelnost petrodolarového cyklu, velkou pozornost věnuje vztahům Spojených států s Irákem, Íránem a zeměmi Evropské unie a varuje, že pokud nedojde k zásadnějším monetárním reformám, dekadentní americkou společnost nečeká nic jiného, než úpadek z pozice supervelmoci.

Ve své práci čerpám ještě z mnoha dalších zdrojů od různých autorů, kteří publikují své kritické články v odborných časopisech, na internetu nebo v rámci think tanků (tomuto tématu se velmi věnuje např. kanadský Global Research – Centre for Research on Globalisation a další). Důležitým pramenem byly rovněž kurzy, data a statistiky ať už OPEC, Evropské centrální banky nebo FEDu.

1. Historie petrodolaru

Spojené státy americké se po skončení druhé světové války hřály na ekonomickém a politickém výsluní. William Engdahl, autor knihy *A Century of War: Anglo-American Oil Politics and the New World Order*, rozděluje 20. století do tří různých období. Jedná se o ekonomické cykly, přičemž první dva přisuzují Spojeným státům dominantní postavení na světové scéně. V zásadě si Američané tuto roli budovali ve vojensko-průmyslovém sektoru a na kontrole globálního ekonomického systému prostřednictvím amerického dolaru jako hlavní světové rezervní měny (mezi lety 1973 až 1999).¹ V této kapitole bude zmapován vývoj americké měnové dominance, představeno fungování ekonomických principů, které mají za výsledek naprosto bezprecedentní výhody pro ekonomiku Spojených států, a dojde ke zhodnocení výhod a rizik měnové politiky v jednotlivých ekonomických obdobích.

1.1 Americké století podle Williama Engdahla

Období Brettonwoodského měnového systému zajišťovalo Spojeným státům stabilitu a garantovalo zájem o americkou měnu - mezi lety 1945 a 1971 byl americký dolar kryt zlatem. Jeho kurz byl na tento cenný kov pevně vázán.

Druhé období, období plovoucích kurzů, bylo po uzavření tzv. zlatého okna zpočátku doprovázeno turbulentními okamžiky, které pozici Spojených států vážně ohrožovaly. Nicméně série strategických rozhodnutí a zásahů obrátila situaci v americký prospěch. Až do konce 20. století byl americký dolar jedinou možnou měnou, ve které se mohly odehrávat obchody s ropou a jejími deriváty. Dolar byl krytý černým zlatem. Reálný konkurent pro americkou měnu jednoduše neexistoval, jak díky dohodám se zeměmi vyvážejícími ropu, tak i díky jeho snadné konvertibilitě.

Třetí období začíná v roce 1999, kdy země Evropské unie zavádějí novou společnou měnu – euro, které představuje skutečnou výzvu pro americkou monetární politiku.

¹ William Engdahl, *A century of war: Anglo-American oil politics and the new world order* (London: Pluto Press, 2004), 85.

1.2 Brettonwoodský měnový systém

V roce 1944 uspořádala vláda Spojených států v hotelu Mount Washington v Breton Woods, New Hampshire velmi významné setkání. Čtyřiačtyřicet zemí se zde dohodlo na založení Světové banky a Mezinárodního měnového fondu, byl ustanoven zlatý standard v hodnotě 35 amerických dolarů za trojskou unci. Standard ekvivalence dolaru a zlata zvýšil zájem centrálních bank o vytváření dolarových rezerv. Dolar tímto okamžikem střídá britskou libru v pozici světové rezervní měny a kurzy jiných měn jsou na americký dolar pevně vázány. Začalo období Brettonwoodského měnového systému neboli období zlatého standardu.²

Po druhé světové válce byly evropské a asijské ekonomiky velmi poničené. Spojené státy se své poválečné role světové velmoci zhostily více než zodpovědně. Prostřednictvím Mezinárodního měnového fondu a Světové banky pomohly nastartovat nový světový ekonomický růst, staly se největším majitelem zlatých rezerv na světě. Pevné sepjetí amerického dolaru a zlata, společně se zbrojní a průmyslovou základnou a v neposlední řadě nastavení Brettonwoodského měnového systému znamenalo stabilitu světového trhu po celá padesátá léta a počátek let šedesátých.

1.3 Uzavření zlatého okna

Pro Spojené státy poválečné období prosperity skončilo počátkem sedmdesátých let z několika různých důvodů. Jedním z nich byly prudce rostoucí náklady na válku ve Vietnamu, druhým důvodem pak dynamické ekonomiky Evropy a Japonska, které se díky obnovené průmyslové základně staly významnými exportéry a konkurenty pro ekonomiku americkou. Rovněž zcela zásadní událostí bylo v roce 1970 dosažení ropného zlomu³ v americké produkci ropy. Těžba ropy ve Spojených státech v tomto roce

² Benjamin J. Cohen, „Breton Woods system,“ *UC Santa Barbara, University of California Website*, citováno dne 6.4.2011, <http://www.polsci.ucsb.edu/faculty/cohen/inpress/bretton.html>.

³ „Peak Oil Primer,“ *Energy Bulletin, Post Carbon Institute*, citováno dne 7.4.2011, <http://www.energybulletin.net/primer.php>.

dosáhla svého maxima, od počátku sedmdesátých let vstoupila do fáze poklesu. Američané se tedy čím dál více stávají závislími na dovozu ropy.⁴

Vojenské operace v jihovýchodní Asii a import ze západní Evropy začaly způsobovat Spojeným státům tak vysoký státní dluh, že se mnohé evropské země začaly obávat o skutečnou hodnotu amerického dolaru, a přemýšlely o výměně svých dolarových rezerv za zlato, což bylo zcela v souladu s nastavením Brettonwoodského systému. Francie požádala jako první na konci šedesátých let o vyplacení svých zisků z exportu ne v dolarech, ale ve zlatě.⁵

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let se už situace začala vymykat kontrole, významné centrální banky evropských a asijských ekonomik se zbavovaly svých dolarových rezerv. Možným východiskem mohla být devalvace americké měny (sice navzdory Brettonwoodskému systému, nicméně Velká Británie svou libru už také devalvovala). Když se ale právě Bank of England rozhodla vyměnit významnou část svých dolarových rezerv, rozhodla se Nixonova administrativa opustit zlatý standard úplně a Britům zlato nevyplatila. Výměna tehdejších 3 miliard dolarů odpovídala 85 milionu uncí (2 600 tun) zlata, což by pro americké zlaté rezervy znamenalo kolaps.⁶

1.4 Období plovoucích kurzů

11. srpna 1971 tehdejší americký prezident Richard Nixon zrušil zlatý standard a tím tedy americký dolar přestal být vázán na zlato. Světová ekonomika vstoupila do období tzv. plovoucích kurzů, americká měna byla kryta jen důvěrou ve zdravou ekonomiku. Vedle centrálních bank se měnovou politikou začaly zabývat velké soukromé investiční banky, jako např. Citibank, Chase nebo Barclays. Hodnotu americké měny určoval trh, což mělo za následek masivní inflaci – až do uzavření zlatého okna byl dolar dlouhodobě nadhodnocen.⁷

⁴ Manfred Wiesenbacher, *Sources of Power: How Energy Forges Human History, vol. 2: The Oil Age and Beyond* (Santa Barbara: ABC-CLIO, 2009), 563.

⁵ Murray N. Rothbard, *Peníze v rukou státu: Jak vláda zničila naše peníze* (Praha: Liberální institut, 2001), 97.

⁶ William Clark, *Petrodollar Warfare: Oil, Iraq and the Future of the Dollar* (Gabriola Island, BC, CAN: New Society Publisher, 2005), 40.

⁷ Stephen Gill a David Law, *The Global Political Economy: Perspectives, Problems and Policies* (Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1988), 173.

Kombinace plovoucího kurzu dolaru, prohlubujícího se amerického zahraničního deficitu a masivního dluhu vzniklého vietnamskou válkou rozpoutala v členských zemích OPEC vášnivou diskuzi o denominaci ropy v dolarech. Obavy, že americká měna už není, co bývala, byly na místě. Klesající hodnota dolaru producentům ropy snižovala zisky. Objevily se návrhy, na jejichž základě se bude světový obchod s ropou odehrávat již ne prostřednictvím dolaru, který přestával být stabilním uchovatelem hodnot, ale v koši měn 10 nejsilnějších ekonomik světa plus Rakouska a Švýcarska.⁸ Koš měn, který by obsahoval německou marku, francouzský frank, britskou libru, japonský jen a další měny, měl původně i podporu Saúdské Arábie.

1.5 Recyklace petrodolaru – In Oil We Trust

Jelikož v zájmu Spojených států skutečně nebyl přechod ke koši měn, podnikla mezi lety 1971 až 1973 Nixonova administrativa sérii mnoha jednání se Saúdskou Arábií. Výměnou za různé benefity Saúdové souhlasili s návrhem ponechat americký dolar jedinou měnou pro ropné obchody. Ostatní členové OPEC Saúdskou Arábii následovali. V květnu 1973 se na švédském ostrově Saltsjöbaden konalo setkání Bilderbergu, kde se jeho účastníci dohodli na tom, jak reagovat na očekávané zvýšení ceny ropy přibližně o 400 procent.^{9 10} Už od konce druhé světové války měl americký dolar na trhu s ropou výsadní postavení. Dramatické zvýšení ceny ropy znamenalo odpovídajícím způsobem zvýšenou poptávku po amerických dolarech, za něž by se ropa mohla kupovat.

1.5.1 Mechanismy petrodolarové recyklace

Od té doby dochází na světovém trhu s ropou k tzv. recyklaci petrodolaru.¹¹ Všechny země, které mají zájem importovat ropu, nejsou členy OPEC a zároveň jim nestačí vlastní těžba pro jejich spotřebu, jsou nuceny

⁸ Clark, *Petrodollar Warfare*, 41.

⁹ Zápis z konference v Saltsjöbadenu: „The Bilderberg protocol 11-13 May 1973,“ citováno dle Engdahl, *A century of war*, 132.

¹⁰ Francisco Parra, *Oil Politics: A Modern History of Petroleum* (London: I.B.Tauris, 2010), 179.

¹¹ David E. Spiro, *The hidden hand of American hegemony: petrodollar recycling and international markets*, (Ithaca : Cornell University Press, 1999), 3-5.

nejdříve získat americké dolary, aby mohly za importovanou ropu zaplatit. Daná země zpravidla sjedná se Spojenými státy polobarterovou dohodu – vymění své exportované výrobky a služby za nově vytištěné dolary, kterými pak zaplatí dováženou ropu. Díky extrémním cenám ropy do zemí OPEC tedy začalo přitékat více dolarů, než mohly reálně v domácí ekonomice investovat. Tzv. petrodolarové přebytky¹² odcházely zpět do amerických a britských bank. Sloužily rovněž k nákupu amerických dluhopisů, a tudíž financovaly americký státní dluh.

1.5.2 Výhody pro americkou ekonomiku

Po celou dobu, kdy OPEC prodává ropu výhradně v dolarech, a po dobu, jež tyto země investují do amerických dluhopisů, tedy získává americká vláda dvojí půjčku.¹³ První část půjčky je za ropu. Vláda Spojených států může tisknout dolary, aby si za ně koupila ropu, aniž by zde existovala nutnost pro americkou ekonomiku své výrobky exportovat. To je první důvod, proč je obchod s ropou probíhající v dolarech pro Spojené státy tak výhodný. Druhá část půjčky je logicky od všech ostatních ekonomik, které musí v dolarech za dováženou ropu platit.

Saúdská Arábie společně s ostatními členy OPEC ukládá své petrodolarové přebytky v amerických a britských bankách, které tyto petrodolary pře-půjčují (recyklují) ostatním ekonomikám, které dolary potřebují na zaplacení importované ropy. Na jedné straně se jedná o velmi výhodnou záležitost pro země OPEC a Spojené státy, na druhé straně jsou země, které si musí půjčovat (a ve velké míře jsou to země třetího světa) od Mezinárodního měnového fondu, a tyto dluhy (které byly ještě prohloubeny vysokou cenou ropy) splácet v amerických dolarech. Časopis *The Economist* odhaduje, že každý rok se recykluje přibližně 470 miliard amerických dolarů. Tento údaj závisí na ceně ropy – pochází z roku 2005, kdy se ropa Brent prodávala přibližně za 60 dolarů.¹⁴

¹² Clark, *Petrodollar Warfare*, 44.

¹³ Spiro, *The hidden hand of American hegemony*, 121-126.

¹⁴ „Oil producers' surpluses: Recycling the petrodollars,“ *The Economist*, 10.11.2005, citováno dne 8.4.2011, http://www.economist.com/node/5136281?story_id=5136281.

Astronomické ceny ropy nejenom že odpovídajícím způsobem zvýšily zájem o nové emise dolarů, které byly nutné pro uskutečňování ropných transakcí, ale rovněž velmi pomohly angloamerickým petrolejářským společnostem. Tzv. Sedm sester (Exxon, Texaco, Mobil, Chevron, Gulf, British Petroleum a Royal Dutch/Shell) na přelomu šedesátých a sedmdesátých let vložilo obrovské částky do rozvoje ropných plošin v investičně nehostinném Severním moři a v Prudhoe Bay na Aljašce. Správně nastavená cena ropy během roku 1974 přeměnila riskantní podnik v zaručený zisk.¹⁵ Zpomalení světového ekonomického růstu a následná krize v sedmdesátých letech se petrolejářským společnostem obloukem vyhnula, stejně jako investičním bankám, skrze které se petrodolary přelávaly.

1.5.3 Měnové riziko

Ještě jedna velmi zajímavá výhoda plyne Spojeným státům z tohoto nastavení obchodování s ropou. Země, která tiskne peníze pro nákupy ropy, minimalizuje možnost ‚měnového rizika‘ pro své ceny energií. Jinými slovy, nezáleží na tom, zda bude měnový kurz dolaru vůči ostatním měnám zpevňovat nebo oslabovat. Spotřebitelé ve Spojených státech se mohli těšit z relativně stabilních cen paliv a energií. Absence měnového rizika je jeden z klíčových faktorů, který dovoluje nastavit cenu paliv tak nízko – v ostatních zemích dovážejících ropu je cena benzínu vyšší přibližně o 50 až 70% než ve Spojených státech.¹⁶ Vysokou daní uvalenou na benzin v těchto zemích se vytváří polštář, jenž zmírní dopady měnového rizika eura, jenu a dalších měn.

1.5.4 Rizika a limity petrodolarové recyklace

Výhody plynoucí Spojeným státům petrodolarovou recyklací jsou bezprecedentní. Najdou se však i některé stinné stránky tohoto procesu. Množství dolarových bankovek se s každým ropným obchodem zvyšuje. Tyto

¹⁵ Clark, *Petrodollar Warfare*, 52.

¹⁶ „Who gets what from a litre of oil in the G7?“ *OPEC Data/Graphs*, citováno dne 10.4.2011, http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/333.htm.

nové emise petrodolarů v nemalé míře způsobují inflaci americké měny. Nicméně, Federální rezervní systém má k dispozici jisté mechanismy, které strmou inflaci dokáží udržet v přijatelných mezích. Spojené státy mohou uzavřít se zeměmi vyvážejícími ropu neformální dohodu, na jejímž základě tyto země budou své petrodolarové zisky investovat kdekoli jinde, jen ne ve Spojených státech, nebo je využijí do expanze ropných nalezišť a technologií. Tímto postupem se předejde nahromadění dolarů v americké ekonomice a s tím související inflaci.

Druhou možností FED rovněž ve velké míře využívá – inflaci pomáhají snižovat rozsáhlé emise státních dluhopisů, které de-facto snižují počet emitovaných dolarů a jež jsou nakupovány zeměmi vyvážejícími ropu. Jak jsem již zmiňoval, nově emitované dolary se vypouštějí do celosvětového oběhu tím, že Spojené státy nakupují v zahraničí různé zboží a služby. Výsledkem je vysoce nevyrovnaná zahraniční obchodní bilance a rychle rostoucí státní dluh.¹⁷ Stále se zvyšující import a stagnující export představuje velmi nebezpečný trend, který se stane ještě nebezpečnějším, až o americký dolar nebude ve světové ekonomice „garantovaný“ zájem jako dnes.

¹⁷ K 27.4.2011 dluh činil 14,33 bilionu dolarů, což je 97,7% HDP. US Debt Clock, citováno dne 27.4.2011, <http://www.usdebtclock.org/>.

2. Dolar a nové petroměny

Petrodolary se takto jednoduše recyklují už od sedmdesátých let, každá země totiž ropu ke svému hospodářskému růstu nutně potřebuje. V jejich zájmu je aktivní obchodní bilance se Spojenými státy a akumulace zisku v amerických dolarech, aby za ně následně mohla být ropa importována. Díky své obdivuhodné likviditě dolar zprostředkovává téměř 70% světového obchodu, nicméně samotné Spojené státy v něm mají ‚pouze‘ 30% podíl.¹⁸ Každá země na světě si musí hlídat svůj rozpočet a platební bilanci, v opačném případě její měnu čeká kolaps. To však není případ Spojených států, jejichž exportním artiklem číslo 1 je samotný americký dolar.¹⁹

2.1 Třetí svět

Zavedení dolaru jako výsadní měny pro ropné obchody, společně s dramatickým zdražením ropy v sedmdesátých letech, bylo skutečně úspěšným pokusem, jak vrátit Spojeným státům neotřesitelnou pozici světové ekonomické jedničky a vyhnout se značným nepříjemnostem po pádu Bretonwoodského systému. Jakkoli jsou ropné šoky v americké společnosti vnímány jako projevy arabské zlomyslnosti a řidiči museli stát u benzinových pump fronty na benzin, v konečném důsledku předražená ropa zvyšovala zájem o emise dolarů, které ostatní státy potřebovaly k jejímu nákupu. Pokus zastavit pomalu nastupující americký úpadek byl úspěšný, ale také mírně sobecký zejména vůči zemím třetího světa, pro které drahá ropa znamenala dosti velké problémy pro už tak skomírající průmysl a které jsou Mezinárodním měnovým fondem nuceny splácet své dluhy (způsobené do velké míry nákupem ropy) v amerických dolarech.^{20 21}

¹⁸ Radek Bednařík, *Makroekonomické dopady role dolaru v mezinárodním měnovém systému*, (Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2009), 56.

¹⁹ Clark, *Petrodollar Warfare*, 54.

²⁰ Engdahl, *A century of war*, 156.

²¹ Jan Joost Teunissen a Age Akkerman, *Global Imbalances and the US Debt Problem: Should Developing Countries Support the US Dollar?* (Haag : Fondad, 2006), 10.

2.2 G-7, Japonsko a snahy o změnu

V průběhu sedmdesátých let se stalo Japonsko největším obchodním partnerem Spojených států. Partnerem bylo průmyslově velmi vyspělým, ale nemělo žádné ropné rezervy. Japonci dokázali akumulovat obrovské zisky z exportu aut, elektroniky a jiných průmyslových výrobků. Za tyto zisky jednak nakupovali ropu a také je ukládali do amerických dluhopisů.²² Bylo to právě Japonsko, odkud se v průběhu osmdesátých a devadesátých let ozývaly hlasy, které požadovaly odklon od amerického dolaru jako jediné světové rezervní měny a navrhovaly koš měn, jež by sestával z amerického dolaru, německé marky a japonského jenu. Nicméně tyto reformní návrhy byly na jednáních G-7 vždy jen vzneseny, ale nerealizovány kvůli silné opozici Spojených států.²³

Skutečnou výzvou se pro americký dolar stalo až přijetí společné evropské měny, *eura*, v lednu 1999 v devizovém platebním styku, od roku 2002 jako oběživo. Do té doby americká měna postrádala reálného konkurenta. Centrální banky začaly postupně vyměňovat své měnové rezervy ve prospěch eura, zatímco americký dolar svou pozici ztrácí (v roce 1999 71% rezerv v USD, 2007 64%).²⁴

2.3 Nastupující petroeuro

„Výše platebních deficitů Spojených států je tak silná a nezvratná, že musíme připustit, že někdy v budoucnu vzniknou tendence proti dolaru. Pravděpodobně takový druh nepokojných tendencí a vášní, které předznamenávají celosvětovou finanční krizi.“

Dr. Paul A. Samuelson, držitel Nobelovy ceny za ekonomii, prosinec 2005²⁵

Po rozpadu Brettonwoodského měnového systému dolar lehce ustoupil z pozice jediné světové měny, japonský jen a německá marka dokázaly získat

²² Peter R. Odell, *Oil and World Power: Background to the Oil Crisis* (London: Penguin Books, 1975), 123.

²³ Clark, *Petrodollar Warfare*, 44.

²⁴ Bednařík, *Makroekonomické dopady role dolaru...*, 49-53.

²⁵ „2011 THE Year for Gold,“ *UK analyst*, 3.1.2011, citováno dne 8.4.2011, <http://uk-analyst.com/shop/page-article/action-article.show/id-130009759>.

část rezerv u různých centrálních bank (nicméně, stále je dolar až do dnešní doby s přehledem nejpoužívanější měnou, ať už jde o zmiňované rezervy centrálních bank, o použití při fixacích různých ostatních měn nebo o mezinárodní obchod).²⁶ Americký dolar však ani o milimetr neustoupil z pozice jediné světové petroměny.

Jediným vážným konkurentem dolaru se stala až společná evropská měna. I přes značnou kritiku se euro ukázalo jako stabilní a od konce roku 2000 vykazuje jednoznačně posilující trend vůči americké měně.²⁷ Mnohé centrální banky se rozhodly učinit z eura důležitou položku ve svých rezervách. Ty státy, které se z různých důvodů odklánějí od amerického dolaru v obchodech s ropou, ať už zcela nebo jen částečně, se netěší přízni u americké vlády, jež neváhá v těchto zemích vést válku (Irák), uvalit sankce na režim snažící se o mírové využití jádra (Írán) či vést nepřátelskou politiku vůči demokraticky zvoleným vládám, které na podzim roku 2000 irácký plán na nový petrorežim podpořily (Venezuela). Nejdále ve svých plánech na nezávislost na americkém dolaru pokročily právě Irák (což se mu nevyplatilo; v roce 2003 bylo po invazi spojenců dominantní euro v obchodech s ropou nahrazeno opět americkým dolarem) a Írán, který velmi odvážně otevřel v roce 2008 na ostrově Kish mezinárodní Íránskou ropnou burzu, jež explicitně americký dolar odmítá.²⁸

Přechod z petrodolaru na jinou petroměnu není jednoduchý proces, existuje celá řada technických záležitostí, které brání prudkému rozvoji prodeje v jiných měnách než v dolarech. Tou největší je absence burzovního ukazatele ceny ropy v eurech. Stávající lehká severoamerická ropa West Texas Intermediate, severomořská Brent a Dubai Crude jsou denominovány v dolarech, stejně jako klíčové ropné burzy (NYMEX v New Yorku a ICE v Londýně), které jinou měnu než dolar nepřijímají. Etablování nové obchodovatelné směsi ropy může trvat několik let.

²⁶ Bednařík, *Makroekonomické dopady role dolaru...*, 22.

²⁷ European Central Bank Eurosystem Statistics, citováno dne 9.4.2011, <http://www.ecb.int/stats/exchange/eurofxref/html/eurofxref-graph-usd.en.html>.

²⁸ „Iran turns from dollar to euro in oil sales,” *The Times*, 22.12.2006, citováno dne 8.4.2011, <http://business.timesonline.co.uk/tol/business/economics/article1263954.ece>.

2.4 Výzvy pro americkou ekonomiku

Jedním ze stěžejních problémů americké ekonomiky je její vnější nevyváženost. Příčinou této nezdravé situace jsou stále rostoucí obchodní deficity a státní dluh. V důsledku americký dolar ztrácí nejenom na hodnotě, ale i na důvěře – pozice dolaru jako klíčové světové rezervní měny pomalu ale jistě eroduje. Centrální banky ostatních států diverzifikují své měnové rezervy (i přes současné problémy je euro světovou dvojkou, dále banky ukládají různé asijské měny – např. japonský jen a čínský jüan), některé státy přestávají vázat své měny na dolar (Čína od roku 2005) a v neposlední řadě můžeme sledovat pro Spojené státy nevýhodný trend – řada obchodníků s komoditami stále častěji hovoří o nutnosti alternativní měny či koši měn.

Všechny tři výše zmíněné tendence (diverzifikace rezerv, konec vazby jiných měn na dolar a obchod s komoditami v alternativních měnách) mohou pozici americké ekonomiky (a hegemonii) vážně ohrozit. Ta třetí z nich – obchod s komoditami, přičemž nejdůležitější komoditou na světovém trhu je ropa, zaznamenává skutečně signifikantní změny. Až do konce roku 2000 měl americký dolar stoprocentní podíl v obchodech na ropných burzách. I mezi zeměmi, kde se dolary neplatí, probíhal mezinárodní obchod s ropou v americké měně. V současné době se však dolar podílí na obchodě s ropou přibližně 68%.²⁹ Zbytek tvoří zejména euro, v menší míře pak ruský rubl a ostatní měny, na kterých se obě obchodující strany dohodly.

Spojeným státům, aby jejich pozice hegemonu nebyla až příliš ohrožena, pak nezbyvá nic jiného než stále zvětšovat svou vojenskou přítomnost v zemích s ropnými zásobami a v oblastech s klíčovými ropovody (na světě se nachází 725 vojenských základen USA ve 120 zemích)³⁰, kontrolovat světovou ekonomiku skrze dolar jako hlavní rezervní měnu a za každou cenu zachovat v chodu petrodolarovou recyklaci.

²⁹ Niusha Boghrati, „Iran's Oil Bourse: A Threat to the U.S. Economy?“, *Worldpress*, 11.4.2006, citováno dne 21.4.2011, <http://www.worldpress.org/Mideast/2314.cfm#down>.

³⁰ Johnson Chalmers, *Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy, and the End of the Republic* (Metropolitan Books, 2004), citováno dle William Clark, „Hysteria Over Iran and a New Cold War with Russia: Peak Oil, Petrocurrencies and the Emerging Multi-Polar World,“ *Petrodollar Warfare*, 15.1.2007, citováno dne 13.3.2011, http://www.petrodollarwarfare.com/PDFs/Hysteria_Over_Iran_and_a_New_Cold_War_with_Russia.pdf, 6.

Pokud tento poslední jmenovaný proces, díky kterému Spojené státy dokáží vytvářet bez jakéhokoli rizika mohutné obchodní deficity, získá konkurenci (např. v podobě petroeurové recyklace), přestane být dolar světovou rezervní měnou a Američané si zároveň nebudou moci dovolit financovat vojenské základny a operace.³¹ Když klíčoví producenti ropy uvažují o přechodu k petroeuru nebo koši měn, mohou očekávat nepřátelský tah ze strany Spojených států. Jak jsem již zmiňoval, v minulosti ohlásily rozchod s petrodolarem Írán (1999), Irák (2000), Venezuela (2000) a Rusko (2006). Irák, který se v procesu odklonu od petrodolaru dostal nejdále, se dočkal vojenské invaze, díky níž znovu irácká ekonomika přešla na dolary, jak podrobněji popisuje následující podkapitola.

2.5 Irácký pokus o zavedení petroeura

První kritický otřes zažil dolar 24. září 2000, kdy irácký prezident Saddám Husajn ohlásil před svým kabinetem novou ekonomickou strategii. Změna spočívala ve výměně všech rezerv z amerického dolaru na euro a zároveň měl být zahájen export ropy a jejích derivátů výhradně v evropské měně. Veškeré výhody, kterých se Spojené státy díky petrodolarové recyklaci těšily, byly v ohrožení o to víc, když Husajnův nápad získal své příznivce v zemích jako je Írán, Venezuela nebo Rusko.

Žádná země OPEC si do té doby nedovolila začít prodávat svou ropu v jiné měně než v dolarech. Samozřejmě, až do vzniku eura k tomu také nebylo mnoho důvodů. Byl to až Saddám Husajn, který oznámil na podzim 2000 přechod k euru. Není jasné, zda byl irácký prezident skutečným iniciátorem tohoto nadmíru odvážného podniku nebo zda zájem o platby v petroeurech navrhla sama Evropská unie. Irák po vzniku eura postupně založil několik účtů v evropských bankách, zejména ve francouzské *BNP Paribas*, včetně účtu, kam směřovaly platby v rámci programu *Oil for Food*.

Vzhledem k napjaté situaci po válce v Zálivu počátkem devadesátých let byly na Irák uvaleny přísné mezinárodní sankce OSN, na jejichž základě mohl Husajnův režim prodávat ropu pouze v rámci programu *Oil for Food*. Tento

³¹ Clark, *Hysteria Over Iran and a New Cold War with Russia...*, 8.

program fungoval od roku 1995 a umožňoval Iráku prodávat ropu na světovém trhu výměnou za dodávky jídla, léků a jiných záležitostí humanitární povahy. Jednalo se podle konzervativních analytiků o jeden z nejskandálnějších případů korupce v celém 20. století, o které měli přehled i lidé na nejvýše postavených místech OSN.³² Zisky z prodeje irácké ropy byly ukládány na speciální účet právě ve francouzské bance *BNP Paribas* – od podzimu 2000 v nové petroměně – v eurech. Částka získaná mezi lety 1995 až 2000 za prodanou ropu v rámci programu *Oil for Food*, přibližně 65 mld. amerických dolarů, byla rovněž převedena na eura do banky *BNP Paribas*.³³

Samozřejmě, pokud by Irák zůstal jedinou zemí na světě, která takto rebelsky vymění americký dolar za euro, tak se stále ještě americká ekonomická hegemonie nehroutlí. Tento krok se však stal významným impulsem pro ostatní země těžící ropu, kterým by petroeuro vyhovovalo více než petrodolar. Země jako Rusko, Írán nebo Indonésie své exporty nesměřují do Spojených států, ale do Evropy a na Dálný Východ, a kromě toho euro od léta roku 2000 oproti americkému dolaru významně zpevnilo.³⁴

2.6 Ropná osa zla

Jednou z rétoricky odvážných zemí je i Venezuela – tento klíčový jihoamerický producent ropy uvažoval (a stále uvažuje) o alternativním obchodním mechanismu. Není tedy překvapením, že země zažila v dubnu 2002 pokus o státní převrat, v němž sehrály Spojené státy důležitou úlohu.³⁵ Hugo Chávez je jedním z největších kritiků role dolaru na trhu s ropou, krátce před pučem posílil státní vliv v ropné společnosti PDVSA. Bohužel pro americké zájmy puč nebyl úspěšný a režim prezidenta Cháveze mohl dále omezovat vliv

³² Nile Gardiner, James Phillips a James Dean, *The Oil-for-Food Scandal: Next Steps for Congress*, The Heritage foundation, 30.6.2004, citováno dne 9.4.2011, <http://www.heritage.org/Research/Reports/2004/06/The-Oil-for-Food-Scandal-Next-Steps-for-Congress>.

³³ Clark, *Petrodollar Warfare*, 52.

³⁴ European Central Bank Eurosystem Statistics, citováno dne 9.4.2011, <http://www.ecb.int/stats/exchange/eurofxref/html/eurofxref-graph-usd.en.html>.

³⁵ Ed Vulliamy, „Venezuela coup linked to Bush team,“ *The Observer*, 21.4.2002, citováno dne 22.4.2011, <http://www.guardian.co.uk/world/2002/apr/21/usa.venezuela>.

Spojených států v oblasti prodeje venezuelské ropy, nově například prostřednictvím obchodní aliance Petrocaribe.³⁶

Írán je současným terčem nepřátelské kampaně – nakolik je íránský jaderný program hrozbou pro Spojené státy a zda Američanům nejde spíš o ekonomické a geostrategické cíle, je blíže upřesněno v samostatné kapitole stejně jako Rusko a jeho navrhovaný petrorubl.

Pokud jakákoli výše uvedená země, která nechce být závislá na americké měně, vyřeší již zmíněné technické překážky (nutnost vlastní burzy, ukazatel ceny ropy v alternativních měnách), téměř jistě bude muset následně řešit závažné mezinárodně-politické otázky a čelit vyostřenému tlaku se strany Spojených států.

Naopak, pokud vybrané země budou americký dolar v ropných obchodech podporovat, dokáží Američané přehlédnout leccos. Rázná odpověď na kontroverzní financování terorismu a osvobození saúdskoarabského lidu od nedemokratického režimu skutečně není prioritou pro americké administrativy. Saúdská Arábie je navíc příkladem země, jejíž bezpečnost de-facto garantují americké zbraně, a tak si ani případný odklon od amerického dolaru nemůže v žádném případě dovolit.

2.7 Limity petroeura

Existují názory, že ani petroeuro není schopné nahradit dolar v ropných obchodech. Nejčastějším argumentem je prozatím nedostatečné množství eur v oběhu – náhle zvýšená poptávka by mohla způsobit velmi kritickou situaci.³⁷ Nicméně, podle mého názoru by skutečný nedostatek eur byl závažný až ve chvíli, kdy by se v jeden okamžik všechny země OPEC a Rusko rozhodly přestat obchodovat v dolarech, což je situace zatím nepravděpodobná. Mnohem spíše euro bude nahrazovat dolar postupně a po určitou dobu bude úloha obou měn rovnocenná.

³⁶ „Venezuela bude karibským státům dodávat levně ropy,“ *BBC Czech*, 30.6.2005, citováno dne 5.5.2011, http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/06/050630_venezuela_caribbean_0830.shtml.

³⁷ Clark, *Hysteria Over Iran and a New Cold War with Russia...*, 15.

Evropská centrální banka by pak mohla uvolňovat s rostoucím zájmem do oběhu mnohem více petroeur. Otázkou však je, zda o takový proces má Evropa zájem. Inflace by sice nebyla tím největším problémem – pokud by s rostoucím množstvím vytištěných eur rostl i zájem o evropskou měnu mimo eurozónu. Evropská centrální banka spíše nemusí mít zájem o tak nevyváženou obchodní bilanci jako mají dnes Spojené státy - a s tím spojená rizika. Odhaduje se, že americké ekonomice může trvat návrat k vyrovnané bilanci přibližně 40 let.³⁸ Náhlý odklon od dolaru ve světové ekonomice a obchodu s ropou by změnil americké bankovky v bezcenné kusy papíru, což by poškodilo všechny držitele dolarů.

Krok za krokem rostoucí role eura je však pro FED noční můrou. Příliš mnoho v budoucnu recyklovaných petroeur by mělo fatální důsledky na udržení stávajícího tempa zadlužování Spojených států. Existuje celá řada důkazů, které potvrzují snahy Washingtonu překazit plány některých neposlušných států od přechodu k evropské měně. Po operaci Irácká svoboda může být na řadě jiná země Perského zálivu – Írán, klíčový hráč regionu s třetími největšími zásobami ropy v rámci zemí OPEC.

³⁸ Rudo de Ruijter, „How can the dollar collapse in Iran?“ *Studien von Zeitfragen – Dollar Hegemony*, citováno dne 20.4.2011, http://www.studien-von-zeitfragen.net/Zeitfragen/_Collapse_in_Iran/_collapse_in_iran.html.

3. Írán – Jaderný program, ropná burza a hněv Spojených států

„V budoucnu bude mít euro nezastupitelné místo na světovém trhu...samozřejmě, na ropném i na jakémkoli jiném trhu. Je to stabilní a silná měna. Role eura bude krok za krokem růst, je to zcela normální proces...“

Loyola de Palacio, komisařka EK pro energii a dopravu, 16.6.2003³⁹

Když se v roce 1999 rozhodly evropské země zavést svou společnou měnu, nebyly jedinými, kdo ji vítal s nadšením. Vznikla totiž alternativa pro mnohé země mimo Evropskou unii, pro které až doposud neexistovala jiná vhodná měna pro diverzifikaci rezerv nebo pro mezinárodní obchod. Spojeným státům je logicky euro trnem v oku. Když se íránský režim ještě téhož roku pochvalně zmiňoval o nové měně, zdůraznil význam svých obchodních vazeb v Evropě a nastínil možnost rozsáhlejší diverzifikace svých rezerv v budoucnu ve prospěch eura, byl velmi záhy označen za zemi *Osy zla*.⁴⁰ (Země *Osy zla* mají kromě jiných jednu společnou charakteristiku – Osa je tvořena zeměmi, které uskutečnily plán úplné výměny svých rezerv ve prospěch eura – Irák v roce 2000, Severní Korea 2001 - 2002, Írán 1999 – 2003.)⁴¹

3.1 Íránský jaderný program

Velmi agresivní íránský jaderný program podle Bushovy administrativy jasně znamenal skutečné ohrožení míru a naprosto překračoval rámec mírového využití. Podobné přesvědčení panovalo i u Husajnových zbraní hromadného ničení, které nakonec nebyly nalezeny:

³⁹ Cólín Nunan, „Petrodollar or Petroeuro? A new source of global conflict,“ *Feasta Review*, citováno dne 20.3.2011, <http://www.feasta.org/documents/review2/nunan.htm>.

⁴⁰ Štěpán Kotrba, VÁLKA, ROPA, DOLAR A EURO - Analytikova slova vždy prověřuje čas..., *Britské listy*, 24.2.2006, citováno dne 23.4.2011, <http://blisty.cz/art/27225.html>.

⁴¹ Lin Edwards, „The link between US-targeted troublespots and the euro,“ *Helium*, 22.1.2007, citováno dne 23.4.2011, <http://www.helium.com/items/130236-the-link-between-us-targeted-troublespots-and-the-euro>.

Zbraně hromadného ničení, které Saddám Husajn údajně vlastnil	Skutečnost
Tabun, nervový plyn	Nenalezen
Hořčičný plyn (yperit)	Nenalezen
Sarin, nervový plyn	Nalezena jedna vintage ampulka z 80. let
1,6 tuny nervového plynu VX	Nenalezen
25 550 litrů materiálu, v němž přežívá sněť slezinná	Nenalezeno
Ricin, jed	Nenalezen
Botulotoxin, neurotoxin	Nalezena 10 let stará ampulka doma v ledničce u jednoho z iráckých vědců
Jaderný materiál	Zkorodované části 12 let staré centrifugy na dvorku bývalého iráckého vědce

Zdroj: The Guardian, 25. září 2003⁴²

Podle mého názoru je reálným důvodem současné kampaně kritizující iránský jaderný program ohrožení petrodolarového systému. Dnes je hospodářský rozvoj Íránu omezován sankcemi, které se ve vybraných ohledech míjejí účinkem – Írán patří mezi ambiciózní a dynamicky se rozvíjející klíčové hráče regionu. Až Spojené státy usoudí, že ekonomické sankce jsou nedostatečné, postup podobný tomu iráckému může být jednou z možných variant.⁴³ Ani John McCain řešení silou nevyklučuje.⁴⁴

V nejideálnějším případě mezi americké cíle tedy pravděpodobně bude patřit ustavení loutkové snadno zkorumpovatelné vlády, která ochotně prodá angloamerickým ropným společnostem lukrativní koncese pro těžbu ropy a

⁴² „Iraqi WMDs and means of delivery – alleged vs. found,“ *The Guardian*, 25.9.2003, citováno dle Clark, *Petrodollar Warfare*, 133.

⁴³ Seymour Hersh, „Last Stand: The military’s problem with the President’s Iran policy.“ *The New Yorker*, 10.7.2006, citováno dne 27.4.2011, http://www.newyorker.com/archive/2006/07/10/060710fa_fact.

⁴⁴ John McCain, „Bomb bomb bomb, bomb bomb Iran,“ 19.4.2007, *YouTube*, citováno dne 9.5.2011, http://www.youtube.com/watch?v=o-zoPgv_nYg.

zemního plynu. Dále na území Íránu může být vybudováno několik vojenských základů kvůli snadnější a operativnější kontrole území, skrze které prochází klíčové ropovody do Střední Asie a na Dálný Východ. A v neposlední řadě budou měnové rezervy opět převedeny zpět na americké dolary.

Írán podepsal, stejně jako 188 dalších zemí, Smlouvu o nešíření jaderných zbraní (5 z nich nicméně již jaderné zbraně vlastní, Indie, Pákistán a Izrael smlouvu nepodepsaly, Severní Korea vypověděla). Tímto se země vzdává práva je vyrábět nebo jiným způsobem získávat. Na druhou stranu, podpisem získává možnost přístupu k jaderným technologiím a k mírovému využití energie z jádra. Během šesti let inspekcí Mezinárodní agentury pro atomovou energii nebyl nalezen žádný důkaz, který by potvrdil vývoj jaderných zbraní v íránských zařízeních.^{45 46}

„Nikdo nemá právo trestat Írán za obohacování uranu...nenalezli jsme žádný materiál, který by mohl sloužit k výrobě jaderných zbraní.“

Dr. Muhammad Baradej, březen 2006⁴⁷

Více než třicet zemí světa využívá energii získanou z jádra. Írán má na vývoj technologií rovněž právo, včetně procesu obohacování uranu. Inspektoři MAEA v roce 2003 našli v íránských jaderných zařízeních dva malé vzorky uranu, který byl ze 36% obohacen. Což je o 4-5% více, než je potřeba pro získávání jaderné energie, ale naprosto nedostačující pro jaderné zbraně – ty potřebují mít materiál obohacený na minimálně 90%. Vyšetřování MAEA nakonec odhalilo, že vzorky obohaceného uranu pocházejí z pákistánské vyřazené centrifugy a Írán byl tedy obviněn neprávem.⁴⁸

I kdyby Írán všemožně usiloval o získání jaderné zbraně a dokázal její vývoj udržet v tajnosti, stejně by ji nedokázal získat s využitím vlastních zdrojů a

⁴⁵ „Military strikes against Iran no longer an option: IAEA chief,“ *Tehran Times*, 22.2.2009, citováno dne 7.5.2011, http://www.tehrantimes.com/index_View.asp?code=189772.

⁴⁶ „Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran,“ *IAEA report by Director General*, 19.2.2009, citováno dne 7.5.2011, <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2009/gov2009-8.pdf>

⁴⁷ „Sanctions against Iran 'bad idea'“, *BBC news*, 30.3.2006, citováno dne 19.4.2011, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4862912.stm.

⁴⁸ Dafna Linzer, „No Proof Found of Iran Arms Program - Uranium Traced to Pakistani Equipment“, *The Washington Post*, 23.8.2005, citováno dne 23.4.2011, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/08/22/AR2005082201447.html>.

technologií. Na výrobu zbraně je potřeba skutečně vysoce obohacený uran. Írán disponuje rozsáhlými uranovými doly, bohužel pro něj je však materiál značně kontaminován molybdenem, těžkým kovem, který musí být během procesu obohacování odstraněn. Očištění uranové rudy od molybdenu je tak složitý proces, že patřičnou technologii a infrastrukturu mají dnes k dispozici pouze Spojené státy, Rusko a Čína.⁴⁹

Íránský jaderný výzkum není žádnou novinkou. Vzhledem k faktu, že ropný vrchol zažil Írán již v roce 1974, je nanejvýš moudré, aby se země pomalu připravovala na období, kdy ropy nebude dostatek. Šáh téhož roku prohlásil, že ropa je příliš vzácná na to, aby se spalovala, a zároveň požádal Spojené státy o pomoc, která spočívala ve vybudování celkem 20 jaderných zařízení do roku 2000.⁵⁰ Krátce po islámské revoluci byl vývoj dočasně pozastaven, nicméně demografický trend a rostoucí hospodářství nutnost znovuzahájení jaderného programu jen potvrdily.

Označení Íránu za zemi Osy zla prezidentem Bushem už tak mrazivé obchodní a politické vztahy Teheránu s Washingtonem ještě zhoršilo. Nutno však dodat, že toto označení rozhodně neznamenal vyostření íránských vztahů vůči Evropě, Rusku a Číně, kde došlo spíše k rozvoji vzájemných vztahů.

3.2 Íránské příčiny přechodu k euru

Je velmi obtížné určit, nakolik se Spojené státy cítí životně ohroženy legálním jaderným výzkumem v Bušehru, Isfahánu nebo Natanzu. I kdyby se Írán skutečně pokoušel vyvíjet zbraně, trvalo by více než 15 až 20 let, než by mohl být považován za reálnou hrozbu.⁵¹ Dnes může být považován za hrozbu pouze z ekonomického hlediska.

⁴⁹ David Adam, „Fuel grade - not weapons grade“, *The Guardian*, 12.4.2006, citováno dne 13.4.2011, <http://www.guardian.co.uk/world/2006/apr/12/iran.davidadam>.

⁵⁰ Clark, *Hysteria Over Iran and a New Cold War with Russia...*, 18.

⁵¹ Robert Skidelsky, „Přehodnocení íránské jaderné hrozby“, *Project Syndicate: A World of Ideas*, 18.7.2008, citováno dne 10.4.2011, <http://www.project-syndicate.org/commentary/skidelsky7/Czech>.

„Jen sami sobě můžeme dávat za vinu podporu ekonomik našich nepřátel a ještě jim dovolit na nás vyvíjet tlak. Všem je jasné, že politická válka právě probíhá. Současně s ní ale nepozorovaně probíhá i válka ekonomická.“⁵²

Mahmúd Ahmadínežád, leden 2006

Od léta roku 2003 Írán požaduje od svých evropských obchodních partnerů za svou ropu eura. Slova komisařsky Loyoly de Palacio o možnosti nahrazení dolaru za euro jsem již ve své práci zmiňoval. V témže roce Írán usilovně pracuje na vylepšení svých obchodních vazeb v Evropě, vyjednává nové kontrakty denominované v eurech (íránská ropa úspěšně expanduje na trhy zejména v jižní Evropě – Itálie dnes více než 10% ropy dováží právě z Íránu) a začíná vydávat dluhopisy v eurech. Současně se země začala zbavovat svých dolarových rezerv ve prospěch evropské měny, na konci roku 2003 již 80% původně dolarových rezerv zaujímal euro.⁵³ Jen během zmíněného roku 2003 ztratil americký dolar vůči euru více než 20% své hodnoty (na přelomu roku 2002 a 2003 přibližně platila ekvivalence 1 USD = 1 EUR, přesně o rok později 1 USD = 0,77 EUR)⁵⁴

3.2.1 Případ Bank Saderat

Íránská strategie naprostého odstranění dolaru ze své ekonomiky má jak politické, tak ekonomické pozadí. Íránské výtěžky z prodeje ropy každý den putují mezi mnoha různými účty několika (zejména evropských) bank. Všechny transakce vysokých částek v americké měně procházejí clearingovými centry v New Yorku a FED má o takových transakcích přehled.⁵⁵ Poté, co byl Írán označen za zemi Osy zla, vyvstaly v Teheránu na povrch zvýšené obavy, zda je skutečně vhodné, aby Američané měli o tocích íránských zisků přehled. Pokud se Írán vyhne americkému bankovnímu systému, bude mnohem těžší putující

⁵² „Final war between Muslims, West – Ahmadinejad“, *aljazeera*, 22.1.2006, citováno dle Clark, *Hysteria Over Iran and a New Cold War with Russia...*, 20.

⁵³ C. Shivkumar, „Iran offers oil to Asian union on easier terms“, *The Hindu Business Line*, 16.6.2003, citováno dne 26.4.2011, <http://www.thehindubusinessline.in/bline/2003/06/17/stories/2003061702380500.htm>.

⁵⁴ European Central Bank – Eurosystem, citováno dne 27.4.2011, <http://www.ecb.int/stats/exchange/eurofxref/html/eurofxref-graph-usd.en.html>.

⁵⁵ Clark, *Hysteria Over Iran and a New Cold War with Russia...*, 20-21.

částky vysledovat, či dokonce (ve jménu boje proti terorismu, proti nepřátelským režimům, za účelem podpory demokracie atp.) blokovat a účty zmrazit.

Írán totiž na základě amerického podezření čelí obvinění, že financuje teroristické aktivity v zemích, jako jsou Sýrie nebo Libanon. Tato podezření se nikdy přímo nepotvrdila. Přesto musel Mezinárodní měnový fond v září 2006 řešit situaci ohledně íránské Bank Saderat. Spojenými státy na ni byly uvaleny sankce – příchozí transakce ze zahraničí byly náhle zablokovány s odůvodněním, že íránský režim využívá tuto banku k převodům vysokých částek pro Hamás a Hizballáh. Jednalo se s nejvyšší pravděpodobností pouze o politicky motivovanou záležitost, sankce musely být záhy odvolány, protože americká strana neposkytla žádné důkazy, které by obvinění potvrzovaly.⁵⁶

3.3 Íránská ropná burza

V květnu roku 2004 provedly íránské úřady analýzu, zda by bylo možné otevřít mezinárodní ropnou burzu na ostrově Kish, zóně volného obchodu. Po zhodnocení všech aspektů a vyřešení projektu realizace (založení konsorcia v čele se společností TSE – Teheránskou burzou) bylo stanoveno datum zahájení provozu burzy KIOB (The Kish International Oil Bourse) na 20. březen 2006, přesně na nový rok podle íránského kalendáře.⁵⁷

První termín dodržen nebyl, pravděpodobně kvůli volbám a jmenování ministra ropného průmyslu přijatelného jak pro parlament, tak pro prezidenta Ahmadínežáda. Novým ministrem se stal Kezem Vazírí-Hamaneh a šéfem burzy byl jmenován Mehdi Karbasian.⁵⁸ Burza tedy měla zahájit svůj provoz o měsíc později za okolností, které vysvětlují následující podkapitoly.

⁵⁶ „Iran takes US bank sanction to IMF“, *The World Trade Review*, 16.10.2006, citováno dne 8.4.2011,

<http://www.worldtradereview.com/news.asp?pType=N&iType=A&iID=142&siD=10&nID=29997>.

⁵⁷ Chris Cook, „The Iran oil bourse - a new direction?“, *Energy Bulletin*, 10.12.2006, citováno dne 8.4.2011, <http://www.energybulletin.net/node/23458>.

⁵⁸ „Karbasian Takes Charge of Iran's Oil Bourse“, *Iran International Magazine*, 40 (2006), citováno dne 8.4.2011, http://www.iraninternationalmagazine.com/issue_40/text/karbasian.htm.

3.3.1 Monetární indexy peněžní zásoby Spojených států

Spojené státy, aby měly přehled o množství svých dolarů ve světě, provádějí měření následujícími monetárními indexy peněžní zásoby:

M0 = fyzické oběživo + peníze na účtech centrální banky, které mohou být proměněny ve fyzické oběživo

M1 = ty části M0, které jsou drženy v trezorech + objem transakčních depozitních účtů (v nichž jsou soustředěny například peníze pro platbu šeky)

M2 = M1 + většina spořicíh účtů, účtů trhu peněz, malých termínovaných vkladů a vkladových certifikátů do 100 000 dolarů

M3 = M2 + ostatní vkladové certifikáty a vklady eurodolarů (termínované vklady denominované v amerických dolarech u bank mimo území Spojených států, a proto nejsou pod jurisdikcí Federálního rezervního systému)⁵⁹

23. dubna 2006 se však FED náhle rozhodl přestat zveřejňovat index M3, který poskytuje nejpresnější odhad množství dolarů obíhajících ve světě. Mnozí analytici toto rozhodnutí dávají do přímé souvislosti s plánovaným otevřením íránské ropné burzy, nová čísla indexu M3 by nebyla pro FED lichotivá, vyšlo by najevo, že o dolar přestává být zájem, což by bylo impulzem pro další pokles jeho kurzu. Počátek roku 2006 se vůbec nesl v duchu špatných zpráv pro americký dolar. Sýrie vyměnila veškeré své dolarové rezervy na eura⁶⁰ a Rusko se rozhodlo vyměnit svých rezerv polovinu.⁶¹

3.3.2 Otevření KIOB a americká sabotáž

Během roku 2007 Írán postupně žádal všechny své obchodní partnery, aby mu za ropu platili v jakékoli jiné měně než v amerických dolarech. Všichni evropští partneři přešli ke konci tohoto roku na eura, stejně jako Čína. Japonsko

⁵⁹ Zbyněk Revenda a Martin Mandel, Peněžní ekonomie a bankovníctví (Praha: Management Press, 2009), 23.

⁶⁰ „Syria switches to the Euro due to US sanctions“, *Global Research*, 2.11.2006, citováno dne 9.4.2011, <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=3667>.

⁶¹ „Russia shifts FX reserves from dollar“, *Financial Times*, 8.6.2006, citováno dne 15.4.2011, http://www.ft.com/cms/s/0/dd8efd12-f70a-11da-a566-0000779e2340.html?nclick_check=1.

rovněž souhlasilo se změnou měny, od září 2007 za íránskou ropu platilo v japonských jenech. Ke konci téhož roku Írán oznamuje, že již od žádného obchodního partnera nedostává za ropu americké dolary a zároveň že nic již nebrání tomu, aby mohl otevřít vlastní ropnou burzu. Konečně, po několika dalších nově vyhlášených a znovu nedodržených termínech, mezinárodní ropná burza na ostrově Kish otevřela 17. února 2008.⁶²

Burza měla být původně otevřena během oslav výročí islámské revoluce mezi 1. až 11. únorem 2008. Nicméně, samotný slavnostní start obchodování na ostrově Kish zhatila velmi nestandardní situace. Byly narušeny optické podmořské kabely, a tudíž došlo k vážným výpadkům internetu v oblasti. Původně se předpokládalo, že se jedná o běžnou nehodu, kdy kotvy lodí čas od času kabel přeruší. Avšak vzhledem k faktu, že došlo k celé sérii přerušení na různých místech v přibližně stejnou dobu a podle radarových snímků v daný čas žádné lodě těmito konkrétními místy neproplouvaly, existuje zde značné podezření ze sabotáže, za kterou podle všeho stojí CIA.⁶³ Vyšetřování Mezinárodního telekomunikačního úřadu sice přímou spojitost nepotvrdilo, ale také nevyloučilo.

3.3.3 Ropné obchody a Caspian Crude

Den po slavnostním otevření burza zaznamenala první transakci – jednalo se o 2200 tun lehkého polyethylenu, ropného derivátu určeného pro farmaceutický průmysl, nakoupeného v íránských riálech. Jen za období únor až listopad 2008 uskutečnila burza nákup a prodej petrochemických produktů za více než miliardu eur.⁶⁴ Na burze se obchoduje v několika různých měnách – nejpreferovanější je místní íránský riál, euro, čínský jüan, japonský jen a ruský rubl. V této první fázi burza na ostrově Kish zprostředkovává obchody zatím pouze s různými ropnými deriváty určenými pro farmaceutický průmysl nebo

⁶² „Iran oil bourse to open February 17“, *Energy Bulletin*, 15.2.2008, citováno dne 12.4.2011, <http://www.energybulletin.net/node/40371>.

⁶³ John Dvorak, „Using the Internet as a weapon: Internet interruption in the Middle East looks fishy“, *Market Watch, The Wall Street Journal*, 8.2.2008, citováno dne 10.4.2011, <http://www.marketwatch.com/story/middle-east-internet-interruption-looks-fishy>.

⁶⁴ „Iran: \$1.5b Traded at Oil Bourse“, *Iran Daily – Zawya*, 22.11.2008, citováno dne 23.4.2011, [http://www.zawya.com/story.cfm/sidZAWYA20081122080851/ir/:%20\\$1.5b%20Traded%20at%20Oil%20Bourse](http://www.zawya.com/story.cfm/sidZAWYA20081122080851/ir/:%20$1.5b%20Traded%20at%20Oil%20Bourse).

výrobu umělých vláken a hmot. Se samotnou surovou ropou se počítá v druhé fázi rozvoje burzy.

S počátkem obchodování se surovou ropou přímo souvisí vytvoření zcela nového ukazatele ceny, období lehké americké ropy WTI nebo severomořského Brent. Tyto dva neklíčovější ukazatele denominují cenu ropy na burzách v New Yorku (NYMEX – New York Mercantile Exchange) a na londýnské (resp. atlantské) ICE (Intercontinental Exchange). Za oběma burzami stojí američtí investoři a cena je stanovena v amerických dolarech. Írán předpokládá zavedení nového cenového ukazatele pro lehkou (sladkou) ropu, v budoucnu označovaného jako Caspian Crude, primárně denominovaného v eurech.⁶⁵

Jelikož je KIOB designovaná jako mezinárodní ropná burza, není na ní nákup a prodej omezen pouze na íránské zásoby. Ambiciózní dlouhodobé plány počítají se zapojením celé řady zemí Blízkého Východu (které v součtu disponují více než 60 procenty veškerých zásob ropy na světě) a dosažením 25 milionů prodaných barelů denně. Vzhledem k faktu, že denně se těží přibližně 90 milionů, je to plán velmi ambiciózní, ale nikoli nereálný, i když etablování burzy může trvat mnoho let. Některé evropské společnosti již otevřely na ostrově Kish své pobočky, např. Total (Francie) nebo AIP (Itálie).^{66 67}

3.4 Kdo uvítá nákup ropy v eurech

Ve své podstatě je íránské založení mezinárodní ropné burzy, která explicitně vylučuje americký dolar z uskutečňovaných transakcí, ekonomicky mnohem nebezpečnější než rozhodnutí Saddáma Husajna před jedenácti lety. Irák se rozhodl prodávat pouze své (leč velmi rozsáhlé) zásoby v eurech. KIOB je otevřena pro všechny zájemce a zcela vylučuje americký bankovní systém (to

⁶⁵ Pepe Escobar, „Slouching towards Petroeurostan“, *Asia Times Online*, 21.2.2008, citováno dne 9.4.2011, http://www.atimes.com/atimes/Global_Economy/JB21Dj07.html.

⁶⁶ „Iran's Plans for an Oil Exchange“, *RedOrbit*, 26.2.2006, citováno dne 10.4.2011, <http://www.redorbit.com/news/display/?id=410146>.

⁶⁷ Hedayat Omidvar, *Oil and Natural Gas Fields: A study of Selected Countries* (Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller, 2010), 81.

znamená konec sledování transakcí a v neposlední řadě i provizí z prodeje – v případě plného provozu burzy se může jednat až o 10 miliard dolarů ročně)⁶⁸.

Očekává se, že mnohé evropské země budou více než ochotné kupovat ropu nikoli v dolarech, ale ve vlastní měně. Nebudou už muset držet tak rozsáhlé dolarové rezervy, které ztrácejí na hodnotě, aby mohly se zeměmi OPEC obchodovat s ropou a jejími deriváty.⁶⁹

Čína a Japonsko rovněž uvítají nový mechanismus na ropné burze, protože jim bude umožněno částečně diverzifikovat své rozsáhlé měnové rezervy ve prospěch jiných měn než amerického dolaru (což už opatrně dělají, protože ztráty z poklesu hodnoty dolaru jsou značné). V případě Číny se očekává, že přibližně třetinu svých dolarových rezerv si ponechá, třetinu bude postupně vyměňovat buď ve prospěch eura, nebo jiných měn (ruský rubl, japonský jen a jiné), a zbylou třetinu použije na budoucí platby za import surovin, zboží a služeb, avšak bez snahy dolarové rezervy obnovit – Čína raději bude držet alternativní měny.⁷⁰

Zbavit se závislosti na americkém bankovním systému a přestat dotovat dluhy akumulované na druhé straně Atlantiku vítají i Rusové. Mezi ruské zákazníky patří celá řada evropských a asijských zemí s různými zájmy a měnami. Již dnes Rusko od některých z nich žádá platbu v eurech, nicméně v budoucnu se velmi pravděpodobně dočkáme nové petroměny. Možnému nástupu petrorublu se věnuji ve čtvrté kapitole.

V nelehké pozici se nachází Velká Británie - na jedné straně strategické partnerství se Spojenými státy a skutečně těsná spolupráce v ropném byznysu, na straně druhé členství v Evropské unii. Domnívám se, že by Angličané zpočátku bránili angloamerické zájmy a americký dolar, pokud by však tento dosavadní mechanismus zaznamenal dramatické otřesy s možnými fatálními dopady na britskou ekonomiku, potenciálně by se obrátila na vítěznou stranu petroměnové války.

⁶⁸ Clark, *Hysteria Over Iran and a New Cold War with Russia...*, 21.

⁶⁹ „Iran plans to reduce use of dollar in trade,“ *The Financial Express*, 7.12.2006, citováno dne 23.4.2011, <http://www.financialexpress.com/news/iran-plans-to-reduce-use-of-dollar-in-trade/185777/1>.

⁷⁰ Krassimir Petrov, „The Iranian Oil Exchange Proposal And The Demise Of The Dollar,“ *Master New Media*, citováno dne 22.3.2011, http://www.masternewmedia.org/news/2006/01/23/the_iranian_oil_exchange_proposal.htm#ixzz1KkRo6UG6.

3.5 Americká odpověď

Pokud by se prodej surové ropy zemí OPEC rozběhl v eurech, Američané by se s jejich klesajícím dolarem mohli rozloučit s vedoucím postavením ve světové ekonomice. V jejich vlastním zajmu je udržet petrodolarový cyklus v chodu minimálně do té doby, než se americké ekonomice podaří vrátit k vyrovnané obchodní bilanci, jako tomu bylo před uzavřením zlatého okna.

Spojené státy mají k dispozici celou škálu různých možných řešení, jak iránský pokus o zahájení malé finanční petrorevoluce zhatit.

Tou první je sabotáž. Může se jednat o počítačový virus, útok na komunikační kanály, sítě nebo servery (což už se stalo – přerušení podmořských kabelů v roce 2008, napadení iránských jaderných centrifug v Natanzu virem Stuxnet na přelomu let 2009 a 2010⁷¹), případně útok přímo na budovy burzy (údajné nehody apod.).

Spojené státy samozřejmě mohou v Íránu iniciovat státní převrat, což je dlouhodobě snad nejoblíbenější a neúčinnější taktika amerických vlád. S rozmachem sociálních sítí a dalších podobných internetových služeb se organizace státních převratů zjednodušila. Ideálním výsledkem by pak z amerického pohledu byl poslušný, Spojeným státům přátelsky nakloněný režim, který by nejenom udával cenu Caspian Crude v dolarech, ale také otevřel iránská naleziště ropy a zemního plynu angloamerickým společnostem.

Osobně se domnívám, že státní převrat je z nabízených možností neefektivnější (i když také není bez rizik, Spojenými státy dosazený šáh Rezá Pahlaví nebyl oblíbený, události vedly k iránské revoluci 1979), zaručuje totiž, že se ropa v eurech prodávat nebude, neohrozí žádné americké zájmy, a pokud ho Američané provedou chytře, mohou být v tom nejideálnějším případě považováni za hrdiny. Pokud však plán selže, druhou nejlepší variantou bude vyjednávání o podmínkách a omezeních prodeje ropy (zrušení dlouhodobých sankcí je v tomto případě samozřejmostí). Pro Američany to bude sice drahé a ponižující, ale stále méně riskantní než následující varianty.

⁷¹ Jonathan Fildes, „Stuxnet worm 'targeted high-value Iranian assets'“, *BBC News*, 23.9.2010, citováno dne 29.4.2011, <http://www.bbc.co.uk/news/technology-11388018>.

Válka zaštitěná rezolucí Rady bezpečnosti OSN by zřejmě nebyla příliš moudrým rozhodnutím. Kromě toho je velmi pravděpodobné, že např. Rusko a Čína by případný návrh stejně vetovaly. Ještě více krátkozrakým rozhodnutím by bylo jít do války v Íránu na svou vlastní zodpovědnost. Jednak vojenské operace v Íráku a Afghánistánu už začínají být poněkud vyčerpávající a rovněž se také zvyšuje riziko hněvu jiných významných zemí vůči Spojeným státům. Státy, u kterých lze očekávat negativní reakce, jsou dnes držiteli neuvěřitelně velkého množství dolarových rezerv a dluhopisů. A svůj postoj by daly nejlépe najevo tím, že se jednoduše začnou těchto amerických záruk ve velkém zbavovat i přes fakt, že by se samy ochudily.⁷² Zda se nakonec Spojené státy uchýlí k některé z výše uvedených variant nebo vymyslí úplně jinou, zjistíme až v budoucnu, nicméně americká reakce je v každém případě nevyhnutelná, protože Američané potřebují čas, aby se mohli postupně zbavit závislosti na petrodolarové recyklaci.

⁷² Petrov, „The Iranian Oil Exchange Proposal...“, citováno dne 22.3.2011.

4. Ambiciózní Rusko

I Rusko objevilo Achillovu patu americké ekonomiky. S několika protiamericky naladěnými zeměmi sdílí názor, že v současnosti nastavený systém mezinárodního obchodu s ropou si žádá změn. Během úřadování Vladimira Putina Rusko vypracovalo energetickou superstrategii, která mimo jiné počítá s mnohem rozsáhlejším uplatněním ruského rublu a omezením amerického dolaru v obchodech s komoditami.

„V Rusku je nutné otevřít burzu, kde se bude obchodovat s ropou, zemním plynem a ostatními komoditami v rublech. Naše suroviny se prodávají na trzích v zahraničí. Proč se s nimi neobchoduje v Rusku?“

Vladimir Putin, bývalý ruský prezident, březen 2006⁷³

4.1 Vladimir Putin a případ Jukos

Po pádu Sovětského svazu, v době, kdy byl Boris Jelcin prezidentem, zažilo Rusko několik fází divoké privatizace, která měla mimo jiné za následek rozprodání několika významných těžařských společností za zlomek jejich skutečné hodnoty. Strategický význam přírodního bohatství pro Rusko si jasně uvědomoval a jeho náhlou ztrátu velmi kriticky hodnotil i Vladimir Putin. Ještě před tím, než se stal prezidentem, sepsal ve své disertační práci s názvem *„Strategické plánování reprodukce surovinové základny regionu v podmínkách formování tržních vztahů“*, jak by Rusko mohlo skrze rozsáhlé nerostné zdroje zvýšit svou geopolitickou sílu.⁷⁴ Od roku 2000, kdy byl zvolen prezidentem, svou tezi disertační práce začal uplatňovat v praxi - díky nerostnému bohatství zvyšovat ekonomickou a politickou nezávislost země a využít jej jako strategickou výhodu. Za dobu, kdy byl Vladimir Putin v úřadě, klíčové těžařské a energetické společnosti s nejasnou vlastnickou strukturou či ovládané novými

⁷³ Mike Whitney, „Vladimir Putin and the rise of the petro-ruble“, *Information Clearing House*, 22.5.2006, citováno dne 2.5.2011, <http://www.informationclearinghouse.info/article13141.htm>.

⁷⁴ Steven Pearlstein, „Russian Investments“, *The Washington Post*, 28.6.2006, citováno dne 7.5.2011, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/discussion/2006/06/27/DI2006062700663.html>.

Rusy pocítovaly mnohem silnější regulační roli státu. Některé z nich byly pomalu reorganizovány tak, aby v nich měl Kreml větší vliv.

Patrně nejdramatičtější situace panovala kolem společnosti Jukos. Za uvězněním jejího šéfa Michaila Chodorkovského nebyly pouze údajné daňové úniky. Na podzim 2003 totiž Chodorkovský podnikl cestu do Washingtonu, kde zahájil rozhovory se společnostmi Exxon-Mobile a ChevronTexaco, které měly získat v Jukosu až 40% podíl.⁷⁵

Michail Chodorkovský již dříve rozhořčil Vladimira Putina tím, že podporoval jeho politické oponenty, a také vlastními ambicemi. Nyní byl ruský prezident rozhořčený dvojnásob, když jeho energetická strategie mít nerostné zdroje co nejvíce pod kontrolou ostře kontrastovala s Chodorkovského plánem prodat cenné zdroje Američanům z Exxon-Mobile a ChevronTexaco. Pro Putina neakceptovatelná situace vyústila v tlak státu vedoucí k bankrotu společnosti Jukos a uvěznění jednoho z nejbohatších Rusů. Zároveň se podle mnohých kritických analytiků jednalo o jasnou zprávu ruského prezidenta, že nerostné bohatství země nebudou kontrolovat americké společnosti a naopak že bude použito na podporu ruské ekonomiky.

4.2 Vladimir Putin a nová partnerství

Podzim 2003 byl neobyčejně dynamický, co se ruského energetického trhu týče. Méně zmiňovaným v médiích, ale možná mnohem důležitějším rozhodnutím než uvěznění Michaila Chodorkovského, byla změna v oceňování dodávek surovin z Ruska do Evropy. Na vzájemné schůzce tehdejšího německého kancléře Gerharda Schrödera a Vladimira Putina v Jekatěrinburku byl vznesen návrh, aby se za dodávky ruského zemního plynu do Evropské unie platilo v eurech místo dolarů. Putin také dodal, že ropné obchody by mohly být rovněž redenominovány.⁷⁶ Ruský prezident tak otevřel debatu o možnosti obchodovat v budoucnu s nerostnými surovinami v eurech a jasně dal najevo, kam směřují strategické zájmy země – prioritu mají evropští partneři.

⁷⁵ William Engdahl, „The Emerging Russian Giant Plays its Cards Strategically“, *Geopolitics – Geoeconomics*, 20.10.2003, citováno dne 5.5.2011,

http://www.engdahl.oilgeopolitics.net/Geopolitics___Eurasia/Russian_Giant/russian_giant.html.

⁷⁶ Catherine Belton, „Putin: Why Not Price Oil in Euros?“ *Global Forum Policy*, 23.10.2003, citováno dne 8.5.2011, <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/214/43917.html>.

Obchod s ruskými nerostnými surovinami v eurech by byl krok, který by mohl mít dalekosáhlé dopady na globální ekonomiku – potencionálně by poškozoval tu americkou, zatímco evropskou by podpořil. Vzhledem k tomu, že Rusko je druhým největším exportérem ropy na světě, mohlo by rozhodnutí obchodovat v eurech vyvolat řetězovou reakci mezi ostatními producenty ropy doposud pouze uvažujícími o změně měny, ve které probíhá jejich mezinárodní obchod.

Tento návrh byl součástí mnohem většího balíčku plánovaných změn vypracovaného na základě Putinovy energetické superstrategie. Pouze přechod z dolaru na eura totiž představuje pro samotnou ruskou ekonomiku spíše jen technickou záležitost. Ambicióznějším, mnohem výnosnějším a geostrategicky důležitějším projektem je ustanovení nového systému v oceňování ropy, zavedení nové petroměny – rublu a implementování nového energetického modelu, v němž by Rusko mohlo hrát klíčovou roli energetické velmoci.

4.3 Nový energetický model

Nový energetický model byl představen na summitu G-8, který se konal v roce 2006 v Sankt Petěrburku. Rusko zde využilo příležitosti přiblížit svůj plán, jak se stát znovu klíčovým hráčem na světovém energetickém trhu mimo jiné prostřednictvím nových strategických partnerství jak s Evropskou unií, tak i například s Čínou nebo Indií.

Dnes se v modelu OPEC cena ropy řídí podle exportního typu Brent, udávaného v amerických dolarech. Ruský model klade větší důraz na domácí typ Urals, který je o něco kyselejší (obsahuje více síry) než severomořský typ, a tudíž je zpravidla levnější. Směs Urals tvoří těžká (kyselá) ropa z oblasti Uralu (z Tatarstánu), která je naředěna lehkou (sladkou) ropou ze západní Sibiře. Prodává se na newyorské burze NYMEX pod názvem REBCO (Russian Export Blend Crude Oil). Budoucnost Rusové vidí v prodeji ropy typu Urals spíše na domácích burzách, kde by byly komodity denominovány v koši měn, nikoli v dolarech.⁷⁷

⁷⁷ „Oil Prices – Urals, Brent,“ *Top Oil News: Oil New and Oil Prices*, 13.4.2011, citováno dne 10.5.2011, <http://www.topoilnews.com/price-urals-brent/>.

Model OPEC předpokládá investice do nových ropných nalezišť a technologií prostřednictvím sedmi největších (angloamerických) těžařských společností. Naopak na základě ruského modelu aplikovatelného kdekoli na světě jsou rezervy kontrolovány národními společnostmi, podniky se státní kontrolou, případně joint ventures, v němž by polovinu vlivu mělo mít Rusko a druhou polovinu samotný stát, který ropu těží.

Ruský model počítá nejenom s ropou, ale se všemi surovinami – s uhlím, uranem a dalšími energetickými zdroji. Od modelu OPEC, který má velmi blízko ke Spojeným státům a jehož těžiště se nachází zejména na Blízkém Východě, se ruský model liší právě oblastmi klíčového zájmu. Rusko upřednostňuje partnerství se zeměmi střední Asie, Čínou, Indií a Íránem, dále pak s Latinskou Amerikou a také s Afrikou.⁷⁸

Ruský model se na summitu G-8 dočkal nemalé kritiky. Spojenými státy byly Ruskem představené návrhy označeny za neohrabané, potenciálně nefunkční a nedůvěryhodné. Současně se Vladimíru Putinovi dostalo výtky, že hodlá využívat export surovin jako politickou zbraň.

Nová energetická agenda se však neseťkala jen s odmítavými postoji. Na následné schůzce v říjnu 2006 Vladimíra Putina s německou kancléřkou Angelou Merkelovou se oba státníci dohodli na nových strategicky důležitých smlouvách o dodávkách zemního plynu z Ruska do Evropy a také na využití rozsáhlých rezerv ze Štokmanova ložiska za polárním kruhem. Původně byl plyn v projektu určen primárně pro americký trh (z vytěžených 30 miliard kubických metrů ročně se plánovalo přeměnit 24 miliard na 15 milionů tun zkapalněného zemního plynu a dopravit ho do Spojených států).⁷⁹ Rusové se po sérii rozhovorů rozhodli zásoby z tohoto ložiska dodávat do Evropy – Putin vyzdvihl strategickou důležitost partnerství Ruska a Evropské unie (zejména pak Německa) a zdůraznil, že právě podepsaná dohoda znamená absolutně stabilní zdroj energie pro Evropu. Štokmanovo ložisko je největším na světě, jeho zásoby se odhadují na 3,8 bilionu kubických metrů zemního plynu a

⁷⁸ John Helmer, „Russian energy model challenges OPEC,“ *Asia Times Online*, 18.7.2006, citováno dne 7.5.2011, http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/HG18Ag01.html.

⁷⁹ M K Bhadrakumar, „Russian energy: Europe's pride, US's envy,“ *Asia Times Online*, 14.10.2006, citováno dne 7.5.2011, http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/HJ14Ag01.html.

dokáže zajistit dodávky do Evropy (skrže právě budovaný ropovod Nord Stream z ruského Vyborgu do německého Greifswaldu) na 50-70 let.⁸⁰

4.4 RTS a petrорubly

Od Spojených států se Rusové inspirovali mimo jiné i v oblasti petroměn. Možnost vydávat a potenciálně recyklovat rubly by bylo velmi efektivním mechanismem, který by měl za výsledek poptávku po ruské měně a vylepšení bilance zahraničního obchodu. V době, kdy byl prezidentem Vladimir Putin, Rusko přišlo s vyzývavým návrhem nejenom jak se stát respektovanou energetickou velmocí, ale také jak oslabit pozici Spojených států prostřednictvím rezervních měn.

V květnu 2006 ruský prezident ohlásil, že existují plány na obchodování s ropou přes burzu RTS (Russian Trading System) v ruských rublech. Již v červenci téhož roku byly plány realizovány a první obchody v ruských rublech se mohly uskutečnit. Zpočátku se jednalo o nízká čísla, avšak mnoho analytiků vidí v ropných transakcích na RTS potenciál i přes jistá rizika (potenciální nestabilita ruského rublu).⁸¹ Dnes se na této burze obchoduje s ropou typu Brent a Urals, jejíž cena je nižší, protože je i přes západosibiřskou příměs kyslejší, a tudíž méně kvalitní. V budoucnu se očekává, že tím důležitějším cenovým ukazatelem by již neměla být severomořská směs, ale domácí Urals, u kterého by došlo k úpravě parametrů – s plánovaným vybudováním nových rafinérií by ubyla kyslejší složka a kvalitou by ropa odpovídala typu Brent.⁸²

⁸⁰ „Press and Information,“ *Shtokman Development*, citováno dne 11.5.2011, <http://www.shtokman.ru/en/press/>.

⁸¹ Clark, *Hysteria Over Iran and a New Cold War with Russia...*, 31.

⁸² „New Oil Price Forecast,“ *Rye, Man and Gor Securities*, 22.11.2006, citováno dne 3.5.2011, <http://www.skrin.com/analytics/reviews/documents/oil%20price%20forecast%20221106.pdf?3ff5f04ec3c54fdeb32d568eecbab29a>.

4.5 Ruské měnové rezervy

Od roku 2006 můžeme sledovat celkový odklon ruské ekonomiky od amerického dolaru, který byl v průběhu devadesátých let významným prostředkem domácího i mezinárodního obchodu z důvodu nestability, inflace a velmi omezené konvertibility vlastní měny. V poslední době je však ruský rubl mnohem sebevědomějším platidlem než dříve. Přibližně v době, kdy Vladimir Putin ohlásil zavedení rublu jako preferované měny v ropných obchodech v rámci RTS, zahájila ruská centrální banka kampaň, na jejímž konci se objevilo několik návrhů, jak by měl vypadat oficiální symbol rublu, a začala vydávat nové pětitisícové bankovky nikoli kvůli inflaci, ale aby mohly zprostředkovávat větší, v Rusku stále oblíbené, hotovostní obchody.⁸³

Centrální banka se rovněž začala zbavovat dolarových rezerv, které jsou postupně nahrazovány evropskou měnou. Ještě v roce 2000 byly téměř všechny ruské rezervy tvořeny americkým dolarem, euro zaujímalo pouze 5%. O šest let později se podle slov guvernéra ruské centrální banky Sergeje Ignatjeva poměr změnil následujícím způsobem: 50% měnových rezerv tvořil dolar, 40% evropská měna a zbytek britská libra a japonský jen. S vysokou pravděpodobností množství dolaru ještě ubude na přibližně 30%. Většinu by tedy mělo euro, pak by následoval americký dolar a znovu přibližně 10% ostatní měny.⁸⁴

Je poměrně složité předpovědět, jaký makroekonomický důsledek by měla situace, kdyby se veškerý ruský export ropy (kromě některých barterových a speciálních obchodů) odehrával na burze RTS v ruských rublech, a současně íránská ropa na KIOB v eurech. Existují odhady, které uvádějí, že denominace těchto obchodů v jiné měně než v dolarech by snížila poptávku po americké měně o 88 až 132 miliard dolarů ročně. (A to se Rusko společně s Íránem podílí na světovém exportu ropy přibližně „jen“ 12 procenty - 7,5 milionů barelů z celkových 63 milionů denně. Čistě teoreticky kdyby se veškerá prodávaná ropa na burzách prodávala v jiné měně než v dolarech, poptávka po americké

⁸³ Peter Finn, „Russians Bet Ruble Will Rise To Status of Dollar, Euro, Yen“, *The Washington Post*, 29.6.2006, citováno dne 10.5.2011, http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/06/28/AR2006062802156.html?nav=rss_business.

⁸⁴ Gary Duncan, „Russia to diversify foreign exchange reserves“, *The Times*, 17.10.2006, citováno dne 10.5.2011, <http://business.timesonline.co.uk/tol/business/economics/article603094.ece>.

měně klesne o jeden bilion dolarů ročně.) Takto nastalou situaci by centrální banka Spojených států musela naléhavě řešit, protože jedině kontrolou měnového systému skrze obchody s ropou probíhající v amerických dolarech dokáže financovat svůj rychle rostoucí státní dluh.^{85 86}

⁸⁵ Clark, *Hysteria Over Iran and a New Cold War with Russia...*, 34.

⁸⁶ „Country Comparison: Oil – exports,“ *The World Factbook*, citováno dne 9.5.2011, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2176rank.html?countryName=Russia&countryCode=rs®ionCode=cas&rank=2#rs>.

Závěr

V úvodu bakalářské práce jsem položil otázku, zda je mezinárodní měnový systém, v němž mají Spojené státy americké díky obchodu s ropou dominantní postavení, udržitelný a zda má systém recyklace petrodolaru budoucnost. Až do zavedení společné evropské měny se Američané nemuseli ničeho obávat, na komoditních burzách měl dolar exkluzivní postavení. Mechanismus nastavený po uzavření zlatého okna po roce 1971 Spojeným státům zajišťoval dolaru stálé místo v rezervách centrálních bank po celém světě, protože jen tato měna zprostředkovávala obchody s ropou. Euro se však navzdory mnoha kritickým hlasům stalo velmi sebevědomým konkurentem v mezinárodním obchodě s ropou a současně začalo zaujímat mnohem významnější podíl měnových rezerv světových centrálních bank.

Spojené státy americké během více než třiceti let, kdy kurz dolaru není pevně vázán na zlato, velkou měrou přispěly k nerovnováze na mezinárodních trzích. Jejich deficit zahraničního obchodu a s ním související státní dluh narostl do bezprecedentní velikosti, přičemž udržitelnost této situace závisí zejména na tom, že americký dolar zaujímá pozici hlavní rezervní měny a je klíčovým prostředkem mezinárodního obchodu s ropou. Jelikož je ekonomika Spojených států bytostně závislá na výhodách plynoucích z petrodolarové recyklace, Američané jsou velmi znepokojeni tendencemi v různých zemích OPEC, které vidí budoucnost v evropské měně z ekonomických, politických i praktických důvodů.

Odhaduje se, že americké ekonomice může trvat návrat k vyrovnané obchodní bilanci, a tudíž k nezávislosti na recyklaci petrodolarů, přibližně 40 let.⁸⁷ Do té doby musí Spojené státy podnikat kroky, které negativní trend odklonu od dolaru zpomalí. Jedním z nich byl i zásah spojenců v Iráku. Již není tajemstvím, že tuto válku nevedli Američané kvůli zbráním hromadného ničení. Kromě všeobecných geopolitických a ekonomických cílů tato válka re-orientovala iráckou ekonomiku a zejména vývoz ropy zpět k americkému dolaru.

⁸⁷ Rudo de Ruijter, „How can the dollar collapse in Iran?“ *Studien von Zeitfragen – Dollar Hegemony*, citováno dne 20.4.2011, http://www.studien-von-zeitfragen.net/Zeitfragen/_Collapse_in_Iran/_collapse_in_iran.html.

Další kroky, kterými Spojené státy americké získají potřebný čas na provedení důležitých reforem a politicko-ekonomických zásahů vedoucích k pozitivní obchodní bilanci, lze v blízké době očekávat. Ve své práci jsem nastínil možné scénáře amerického postupu v klíčové zemi Blízkého Východu, jednoho z největších producentů ropy a zemního plynu na světě – v Íránu. Jeho jaderný program je ostře kritizován Spojenými státy, které v této zemi spatřují hrozbu oficiálně z bezpečnostního hlediska, prakticky se však jedná také o významnou hrozbu ekonomickou. I ostatní země OPEC by se totiž mohly íránským modelem inspirovat a dosud na ropných burzách dominantní dolar by byl ve velké míře nahrazen eurem, které by pak plnilo ještě významnější úlohu světové rezervní měny, než plní dnes. Ostatně jak před nedávnem prohlásil americký admirál Mike Mullen, tou největší hrozbou pro národní bezpečnost není žádný jaderný program Íránu, ale vlastní státní dluh.⁸⁸

Trend odklonu od amerického dolaru je patrný i na ruském trhu. Vzhledem ke stabilnější domácí měně a skladbě obchodních partnerů je takový proces do jisté míry logický. V tomto případě, stejně jako u Íránu, mají Spojené státy značně omezené prostředky, jak úpadku postavení dolaru předejít. Írán není svou velikostí a vojenskými možnostmi ve stejném postavení jako Irák před osmi lety. Jak v Íránu, tak i v případě Ruska by nejméně rizikovým postupem mohlo být vyjednávání o podmínkách prodeje ropy v jiných měnách či koši měn výměnou za ústupky v jiných oblastech.

Uzavřený petrodolarový systém takový, jaký fungoval mezi lety 1973 a 1999, kdy měl americký dolar exkluzivní postavení na trhu s ropou, je minulostí. To však neznamená, že americká měna své místo na burzách zcela ztratila. Stále zde budou země, ať už vývozcí ropy či její spotřebitelé, které dolar z politických, ekonomických nebo jakýchkoli jiných důvodů upřednostní. Spojené státy nyní ze všeho nejvíce potřebují čas, aby negativní dopady vzešlé rostoucím postavením konkurenčních měn v mezinárodním měnovém systému minimalizovaly.

⁸⁸ Laura Basset, „Adm. Mike Mullen: 'National Debt Is Our Biggest Security Threat',“ *Huffington Post*, 24.6.2010, citováno dne 11.5.2011, http://www.huffingtonpost.com/2010/06/24/adm-mike-mullen-national_n_624096.html.

Summary

The bachelor thesis answers the question whether the international monetary system and petrodollar recycling system, managed by United States of America through trade with oil in U.S. dollars, are sustainable. Until the introduction of a common European currency the dollar has exclusive position on commodity exchanges. The euro, however, despite many critical voices became very self-confident competitor in the international trade with oil and also it extended its share in monetary reserves of foreign central banks.

United States during more than thirty years, when the dollar was pegged to gold, largely contributed to an imbalance in international markets. Their foreign trade deficit and the related debt has grown to unprecedented size, the sustainability of this situation depends on the dominant position of U.S. dollar as the major reserve currency and on international oil markets. As the U.S. economy essentially depends on the benefits of the petrodollar recycling, Americans are very concerned about the trends in various countries of OPEC, which sees the future in the European currency for economic, political and practical reasons.

The way to independence of U.S. economy from recycling of petrodollars and re-establishment of positive trade balance may last approximately 40 years. By that time the United States are forced to minimize negative trends that make dollar weaker on international markets.

In my work I have outlined the possible scenarios of American policy in Russia and in the key Middle Eastern country – Iran. Both countries are the ones of the largest producers of oil and natural gas in the world. Iran's nuclear program and Russia's geo-strategic ambitions are strongly criticized by the United States officially for security reasons, but in practice there is also a significant economic threat. Important OPEC countries could be inspired by the Iranian and Russian model and until recent days dominant dollar would be largely replaced by the euro or basket of currencies.

United States has very limited means to prevent the decline of the dollar. Iran has more advanced military capabilities than Iraq eight years ago. In Iran and even Russia, the least risky approach could be negotiations on conditions of the sale of oil in other currencies or a basket of currencies in exchange for concessions in other areas.

Použitá literatura

„2011 THE Year for Gold.“ *UK analyst*, 3.1.2011. Citováno dne 8.4.2011.
<http://uk-analyst.com/shop/page-article/action-article.show/id-130009759>.

Adam, David. „Fuel grade - not weapons grade.“ *The Guardian*, 12.4.2006.
 Citováno dne 13.4.2011.
<http://www.guardian.co.uk/world/2006/apr/12/iran.davidadam>.

Basset, Laura. „Adm. Mike Mullen: 'National Debt Is Our Biggest Security Threat'.“ *Huffington Post*, 24.6.2010. Citováno dne 11.5.2011.
http://www.huffingtonpost.com/2010/06/24/adm-mike-mullen-national_n_624096.html.

Bednařík, Radek. *Makroekonomické dopady role dolaru v mezinárodním měnovém systému*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2009.

Belton, Catherine. „Putin: Why Not Price Oil in Euros?“ *Global Forum Policy*, 23.10.2003. Citováno dne 8.5.2011.
<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/214/43917.html>.

Bhadrakumar, M K. „Russian energy: Europe's pride, US's envy.“ *Asia Times Online*, 14.10.2006. Citováno dne 7.5.2011.
http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/HJ14Ag01.html.

Boghrati, Niusha. „Iran's Oil Bourse: A Threat to the U.S. Economy?“ *Worldpress*, 11.4.2006. Citováno dne 21.4.2011.
<http://www.worldpress.org/Mideast/2314.cfm#down>.

Clark, William. „Hysteria Over Iran and a New Cold War with Russia: Peak Oil, Petrocurrencies and the Emerging Multi-Polar World.“ *Petrodollar Warfare*, 15.1.2007. Citováno dne 13.3.2011.
http://www.petrodollarwarfare.com/PDFs/Hysteria_Over_Iran_and_a_New_Cold_War_with_Russia.pdf

Clark, William. *Petrodollar Warfare: Oil, Iraq and the Future of the Dollar*. Gabriola Island, BC, CAN: New Society Publisher, 2005.

Cohen, Benjamin J. „Breton Woods system.“ *UC Santa Barbara, University of California*. Citováno dne 6.4.2011.
<http://www.polsci.ucsb.edu/faculty/cohen/inpress/bretton.html>.

Cook, Chris. „The Iran oil bourse - a new direction?“ *Energy Bulletin, Post Carbon Institute*, 10.12.2006. Citováno dne 8.4.2011.
<http://www.energybulletin.net/node/23458>.

„Country Comparison: Oil – exports.“ *The World Factbook*. Citováno dne 9.5.2011. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world->

factbook/rankorder/2176rank.html?countryName=Russia&countryCode=rs®ionCode=cas&rank=2#rs.

Duncan, Gary. „Russia to diversify foreign exchange reserves.“ *The Times*, 17.10.2006. Citováno dne 10.5.2011.
<http://business.timesonline.co.uk/tol/business/economics/article603094.ece>.

Dvorak, John. „Using the Internet as a weapon: Internet interruption in the Middle East looks fishy“ *Market Watch, The Wall Street Journal*, 8.2.2008. Citováno dne 10.4.2011. <http://www.marketwatch.com/story/middle-east-internet-interruption-looks-fishy>.

Edwards, Lin. „The link between US-targeted troublespots and the euro.“ *Helium*, 22.1.2007 Citováno dne 23.4.2011.
<http://www.helium.com/items/130236-the-link-between-us-targeted-troublespots-and-the-euro>.

Engdahl, William. „The Emerging Russian Giant Plays its Cards Strategically.“ *Geopolitics – Geoeconomics*, 20.10.2003. Citováno dne 5.5.2011.
http://www.engdahl.oilgeopolitics.net/Geopolitics___Eurasia/Russian_Giant/russian_giant.html.

Engdahl, William. *A century of war: Anglo-American oil politics and the new world order*. London: Pluto Press, 2004.

Escobar, Pepe. „Slouching towards Petroeurostan.“ *Asia Times Online*, 21.2.2008. Citováno dne 9.4.2011.
http://www.atimes.com/atimes/Global_Economy/JB21Dj07.html.

European Central Bank Eurosystem Statistics. Citováno dne 9.4.2011.
<http://www.ecb.int/stats/exchange/eurofxref/html/eurofxref-graph-usd.en.html>.

Fildes, Jonathan. „Stuxnet worm 'targeted high-value Iranian assets'.“ *BBC World*, 23.9.2010. Citováno dne 29.4.2011.
<http://www.bbc.co.uk/news/technology-11388018>.

Finn, Peter. „Russians Bet Ruble Will Rise To Status of Dollar, Euro, Yen.“ *The Washington Post*, 29.6.2006. Citováno dne 10.5.2011.
http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/06/28/AR2006062802156.html?nav=rss_business.

Gardiner, Nile, James Phillips a James Dean. „The Oil-for-Food Scandal: Next Steps for Congress.“ *The Heritage foundation*, 30.6.2004. Citováno dne 9.4.2011. <http://www.heritage.org/Research/Reports/2004/06/The-Oil-for-Food-Scandal-Next-Steps-for-Congress>.

Gill, Stephen a David Law. *The Global Political Economy: Perspectives, Problems and Policies*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1988.

Helmer, John. „Russian energy model challenges OPEC.“ *Asia Times Online*, 18.7.2006. Citováno dne 7.5.2011.

http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/HG18Ag01.html.

Hersh, Seymour. „Last Stand: The military's problem with the President's Iran policy.“ *The New Yorker*, 10.7.2006. Citováno dne 27.4.2011.

http://www.newyorker.com/archive/2006/07/10/060710fa_fact.

„Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran.“ *IAEA report by Director General*, 19.2.2009. Citováno dne 7.5.2011.

<http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2009/gov2009-8.pdf>.

„Iran oil bourse to open February 17.“ *Energy Bulletin, Post Carbon Institute*,

15.2.2008. Citováno dne 12.4.2011. <http://www.energybulletin.net/node/40371>.

„Iran plans to reduce use of dollar in trade.“ *The Financial Express*, 7.12.2006.

Citováno dne 23.4.2011. <http://www.financialexpress.com/news/iran-plans-to-reduce-use-of-dollar-in-trade/185777/1>.

„Iran takes US bank sanction to IMF.“ *The World Trade Review*, 16.10.2006.

Citováno dne 8.4.2011.

<http://www.worldtradereview.com/news.asp?pType=N&iType=A&iID=142&siD=10&nID=29997>.

„Iran turns from dollar to euro in oil sales.“ *The Times*, 22.12.2006. Citováno dne 8.4.2011.

<http://business.timesonline.co.uk/tol/business/economics/article1263954.ece>.

„Iran: \$1.5b Traded at Oil Bourse.“ *Iran Daily – Zawya*, 22.11.2008. Citováno dne 23.4.2011.

[http://www.zawya.com/story.cfm/sidZAWYA20081122080851/ir/:%20\\$1.5b%20Traded%20at%20Oil%20Bourse](http://www.zawya.com/story.cfm/sidZAWYA20081122080851/ir/:%20$1.5b%20Traded%20at%20Oil%20Bourse).

„Iran's Plans for an Oil Exchange.“ *RedOrbit*, 26.2.2006. Citováno dne

10.4.2011. <http://www.redorbit.com/news/display/?id=410146>.

„Karbasiyan Takes Charge of Iran's Oil Bourse.“ *Iran International Magazine* 40 (2006). Citováno dne 8.4.2011.

http://www.iraninternationalmagazine.com/issue_40/text/karbasiyan.htm.

Kotrba, Štěpán. „VÁLKA, ROPA, DOLAR A EURO - Analytikova slova vždy prověřuje čas...“ *Britské listy*, 24.2.2006. Citováno dne 23.4.2011.

<http://blisty.cz/art/27225.html>.

Linzer, Dafna. „No Proof Found of Iran Arms Program - Uranium Traced to Pakistani Equipment.“ *The Washington Post*, 23.8.2005. Citováno dne

23.4.2011. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/08/22/AR2005082201447.html>.

McCain, John. „Bomb bomb bomb, bomb bomb Iran.“ *YouTube*, 19.4.2007. Citováno dne 9.5.2011. http://www.youtube.com/watch?v=o-zoPgv_nYg.

„Military strikes against Iran no longer an option: IAEA chief.“ *Tehran Times*, 22.2.2009. Citováno dne 7.5.2011. http://www.tehrantimes.com/index_View.asp?code=189772.

„New Oil Price Forecast.“ *Rye, Man and Gor Securities*, 22.11. 2006. Citováno dne 3.5.2011. <http://www.skrin.com/analytics/reviews/documents/oil%20price%20forecast%20221106.pdf?3ff5f04ec3c54fdeb32d568eeccab29a>.

Nunan, Cólín. „Petrodollar or Petroeuro? A new source of global conflict.“ *Feasta Review*. Citováno dne 20.3.2011. <http://www.feasta.org/documents/review2/nunan.htm>.

Odell, Peter R. *Oil and World Power: Background to the Oil Crisis*. London: Penguin Books, 1975.

„Oil Prices – Urals, Brent.“ *Top Oil News: Oil New and Oil Prices*, 13.4.2011. Citováno dne 10.5.2011. <http://www.topoilnews.com/price-urals-brent/>.

„Oil producers' surpluses: Recycling the petrodollars.“ *The Economist*, 10.11.2005. Citováno dne 8.4.2011. http://www.economist.com/node/5136281?story_id=5136281.

Omidvar, Hedayat. *Oil and Natural Gas Fields: A study of Selected Countries*. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller, 2010.

Parra, Francisco. *Oil Politics: A Modern History of Petroleum*. London: I.B.Tauris, 2010.

„Peak Oil Primer.“ *Energy Bulletin, Post Carbon Institute*. Citováno dne 7.4.2011. <http://www.energybulletin.net/primer.php>.

Pearlstein, Steven. „Russian Investments.“ *The Washington Post*, 28.6.2006. Citováno dne 7.5.2011. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/discussion/2006/06/27/DI2006062700663.html>.

Petrov, Krassimir. „The Iranian Oil Exchange Proposal And The Demise Of The Dollar.“ *Master New Media*. Citováno dne 22.3.2011. http://www.masternewmedia.org/news/2006/01/23/the_iranian_oil_exchange_proposal.htm#ixzz1KkRo6UG6.

„Press and Information,“ *Shtokman Development*, citováno dne 11.5.2011, <http://www.shtokman.ru/en/press/>.

Revenda, Zbyněk a Martin Mandel. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. Praha: Management Press, 2009.

Rothbard, Murray N. *Peníze v rukou státu: Jak vláda zničila naše peníze*. Praha: Liberální institut, 2001.

de Ruijter, Rudo. „How can the dollar collapse in Iran?“ *Studien von Zeitfragen – Dollar Hegemony*. Citováno dne 20.4.2011. http://www.studien-von-zeitfragen.net/Zeitfragen/___Collapse_in_Iran/___collapse_in_iran.html.

„Russia shifts FX reserves from dollar.“ *Financial Times*, 8.6.2006. Citováno dne 15.4.2011. http://www.ft.com/cms/s/0/dd8efd12-f70a-11da-a566-0000779e2340.html?nclick_check=1.

„Sanctions against Iran 'bad idea'.“ *BBC World*, 30.3.2006. Citováno dne 19.4.2011. http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4862912.stm.

Shivkumar, C. „Iran offers oil to Asian union on easier terms.“ *The Hindu Business Line*, 16.6.2003. Citováno dne 26.4.2011. <http://www.thehindubusinessline.in/bline/2003/06/17/stories/2003061702380500.htm>.

Skidelsky, Robert. „Přehodnocení íránské jaderné hrozby.“ *Project Syndicate: A World of Ideas*, 18.7.2008. Citováno dne 10.4.2011. <http://www.project-syndicate.org/commentary/skidelsky7/Czech>.

Spiro, David E. *The hidden hand of American hegemony: petrodollar recycling and international markets*. Ithaca : Cornell University Press, 1999.

„Syria switches to the Euro due to US sanctions.“ *Global Research*, 2.11.2006. Citováno dne 9.4.2011. <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=3667>.

Teunissen, Jan Joost a Age Akkerman. *Global Imbalances and the US Debt Problem: Should Developing Countries Support the US Dollar?* Haag: Fondad, 2006.

US Debt Clock. Citováno dne 27.4.2011. <http://www.usdebtclock.org/>.

„Venezuela bude karibským státům dodávat levně ropu.“ *BBC Czech*, 30.6.2005. Citováno dne 5.5.2011. http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/06/050630_venezuela_caribbean_0830.shtml.

Vulliamy, Ed. „Venezuela coup linked to Bush team.“ *The Observer*, 21.4.2002. Citováno dne 22.4.2011. <http://www.guardian.co.uk/world/2002/apr/21/usa.venezuela>.

Whitney, Mike. „Vladimir Putin and the rise of the petro-ruble.“ *Information Clearing House*, 22.5.2006. Citováno dne 2.5.2011. <http://www.informationclearinghouse.info/article13141.htm>.

„Who gets what from a litre of oil in the G7?“ *OPEC Data/Graphs*. Citováno dne 10.4.2011. http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/333.htm.

Wiesenbacher, Manfred. *Sources of Power: How Energy Forges Human History, vol. 2: The Oil Age and Beyond*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2009.

Seznam příloh

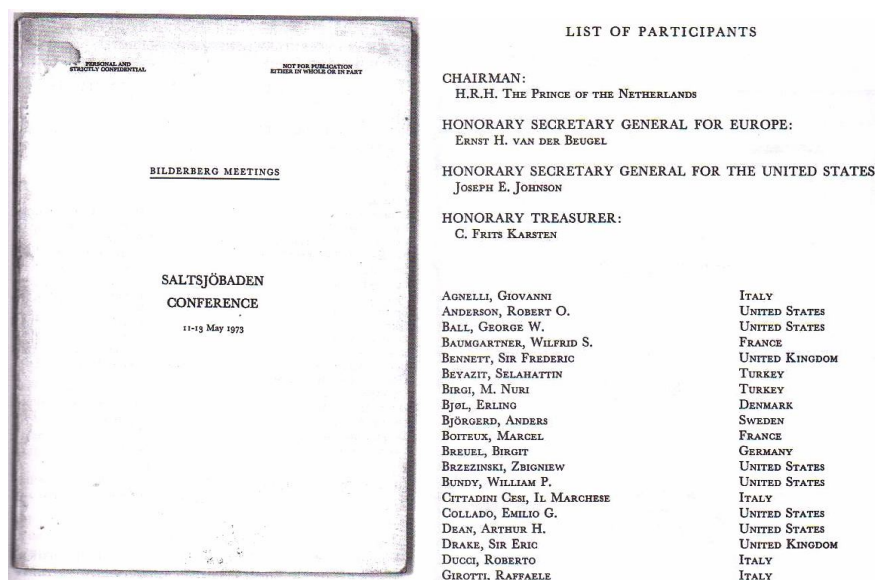
Příloha č. 1: Zápis z konference Bilderbergu v Saltsjöbadenu z 11. až 13. května 1973 (obrázek)

Příloha č. 2: Podíl zemí OPEC na světových rezervách ropy (graf)

Příloha č. 3: Kurz eura vůči americkému dolaru 1999 – 2011 (graf)

Přílohy

Příloha č. 1: Zápis z konference Bilderbergu v Saltsjöbadenu z 11. až 13. května 1973 (obrázek)

years, oil would provide the mainstay of the world's energy supplies. Because of the size of known reserves and the lead time for developing new resources, our growing needs would be supplied mainly by huge increases of imports from the Middle East.

The cost of these oil imports would rise tremendously, with difficult implications for the balance of payments of consuming countries. Serious problems would be caused by unprecedented foreign exchange accumulations of countries such as Saudi Arabia and Abu Dhabi.

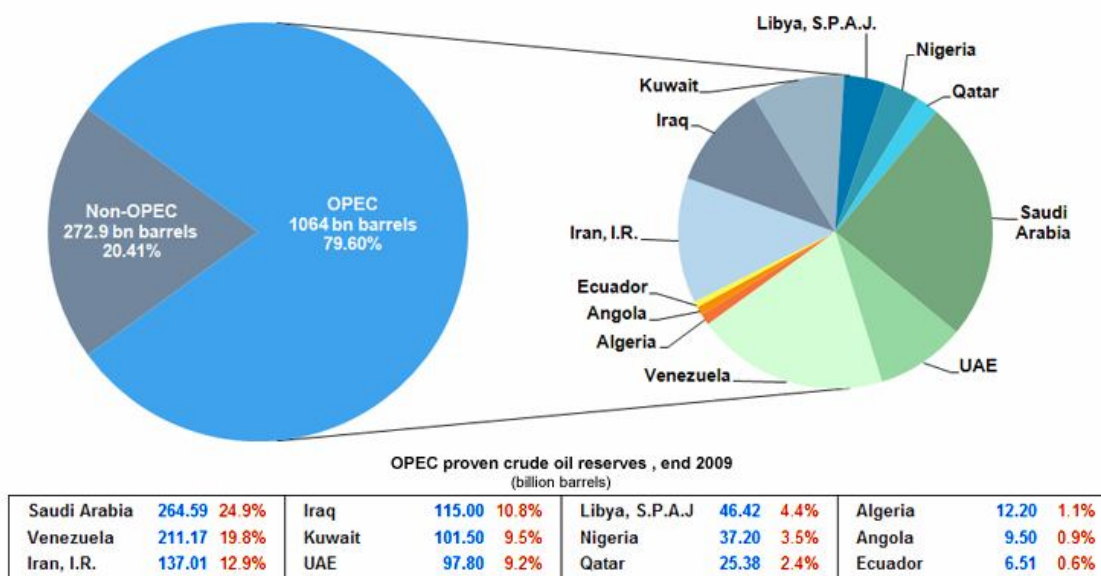
A complete change was underway in the political, economic, strategic and power relationships between the oil producing, importing and home countries of international oil companies and the national oil companies of producing and importing countries.

An energy policy for the oil importing countries was an urgent necessity. It could not be limited to the Atlantic nations, but had to include Japan, the Free World's second strongest economic power and one of its largest oil im-

Zdroj: Engdahl, William. *A century of war: Anglo-American oil politics and the new world order*. London: Pluto Press, 2004.

Příloha č. 2: Podíl zemí OPEC na světových rezervách ropy (graf)

OPEC Share of World Crude Oil Reserves 2009

Zdroj: OPEC Data/Graphs. OPEC Oil Reserves. Citováno dne 13.5.2011.
http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm

Příloha č. 3: Kurz eura vůči americkému dolaru 1999 – 2011 (graf)

US dollar (USD)

Latest (13 May 2011): USD 1 = EUR 0.7003 -0.0063 (-0.9%)

Change from 4 January 1999 to 13 May 2011 -0.1479 (-17.4%)

Minimum (15 July 2008): 0.6254 - Maximum (26 October 2000): 1.2118 - Average: 0.8609

Zdroj: European Central Bank Eurosystem Statistics. Citováno dne 13.5.2011.
<http://www.ecb.int/stats/exchange/eurofxref/html/eurofxref-graph-usd.en.html>